

PORNOGRAFINİN MEDYA ENDÜSTRİSİ İÇİNDEKİ YERİ

İlker ÖZDEMİR
Çukurova Üniversitesi, Türkiye
ilkerozdemir@cu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7148-1604>

Tülay ATAY
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye
atayavsar@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0746-7127>

<i>Atf</i>	Özdemir, İ. & Atay, T. (2023). Pornografinin Medya Endüstrisi İçindeki Yeri. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 13 (1), 63-86.
------------	---

ÖZ

Pornografinin toplumca yasak veya ayıp/günah olarak kabul edilerek üretilmesine ve dolaşıma girmesine engel olunan simgeleri üretmek ve onları pazarlamak amacıyla geliştiğini söylemek mümkündür. Cinselliğin kontrol edilme çabaları da değişik biçimlerde her zaman var olmuştur. Ama cinsellik bu tip kısıtlamalarla önüne geçilebilecek bir durum değildir. Cinselliği doğallığından çıkarıp bastırdığınız ya da kısıtladığınız zaman ise cinselliğin farklı yerlerden akmaya başladığı ve bu akışı kontrol altına almanın kolay olmadığı görülmektedir. Cinselliğin dışa vurulmasının toplumda kısıtlanması sonucunda, cinsellik toplumda konuşulması ayıp ya da yasak bir kavram olunca, ilişkilerin çarpıklığı, kendisini çeşitli yollarla dışa vurma yolunu aramaktadır ki pornografi bu yolların başında gelmektedir. Cinsellik hakkında konuşmanın zorluğunun ötesinde pornografi üzerinde konuşmak çok daha zordur. Cinsellekle ilgili yayınlar ve pornografik yayınlar arasındaki ayrımı yapmak kolay olmadığı gibi, pornografi tanımlaması en zor medya biçimlerinden biri olup, analizi ve tartışması en zor konuların başında gelmektedir. Cinselliğe yer veren ürünlerin büyük çoğunluğu; cinselliği pazarlamakta, satışa sürmekte ve cinsellikten ticari ürünler ortaya çıkararak cinselliği sömürmektedir. Bu bağlamda pornografi ile erotizm arasındaki fark önem taşımaktadır. Bu fark, cinselliğe yer veren ürünlerde cinselliğin sömürülmesinin, metalaştırılmasının ve satışa sunulmasının bulunup bulunmadığı ve de bu ürünlerde eşitsizliğin ve sömürünün var olup olmadığı ile ve aynı zamanda, cinselliğin insani özden yoksunlaştırılmış olup olmadığı ile ilgilidir. Bu araştırma, bedenın nesneleştirilmesinin ve pornografinin kısa bir tarihçesine, var olan literatür kapsamında bir ziyaret yaparak medya endüstrisinin durumdan nasıl etkilendiğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pornografi, Medya Endüstrisi, Fuhuş Endüstrisi, Bedenin Nesneleştirilmesi.

THE PLACE OF PORNOGRAPHY IN THE MEDIA INDUSTRY

ABSTRACT

We can say that pornography developed as a means of producing and marketing images which are considered indecent and/or sinful by society and prohibited from being viewed or talked about. Attempts to control people's sexuality have always existed in various different forms, additionally, human sexuality itself innately contains certain boundaries. However, sexuality is not a phenomenon which can be curtailed by such obstacles. When sexuality is not regarded as a natural part of life but instead repressed or forcibly limited, it then begins to manifest through other avenues, and these avenues are not always easy to control. When expressions of sexuality are forbidden by society and even the talk of

it is regarded as *immoral* or *wrong*, then unhealthy and loveless relationships aren't kept behind closed doors but reveal themselves through various outlets, one of which is pornography. If talking about sexuality is difficult, then talking about pornography is a great deal more difficult. Not only is it hard to distinguish between publications related to sexuality and pornography, but pornography is one of the most difficult media forms to define, and it is difficult to analyse and debate it. Many products related to sexuality commodify sex, market it, and take advantage of it by commercialising it. This makes it important to distinguish between pornography and eroticism. One of the key features that could help us distinguish between the two is to ascertain whether sexuality-related products are taking advantage, commodifying, marketing, or selling sex, and whether they contain inequality and exploitation. At the same time, stripping sex of its human essence and its connection to love, and reducing it to a merely biological act can also be a discerning factor. This study takes a brief journey through the history of the objectification of the body and pornography via existing literature and attempts to discuss how the media industry is affected.

Keywords: *Pornography, Media Industry, Sex Industry, Objectification of the Body.*

GİRİŞ

İnsanın hakikate (özellikle tanrısal, varoluşsal hakikatlere) ancak, her türlü cinsel ilişkiden arınmış olması koşuluyla ulaşacağı ve insanın (ruhun) özgürleşmesinin ve aydınlanarak hayatın işaretlerine ulaşabilmesi için, bedeninin her türlü cinsel ilişkiden kaçınmak suretiyle kendini arındırması gerektiği düşünceleri, Foucault'nun belirttiği gibi sadece dinsel öğretilerde yer almayan kadim bir düşüncedir. Cinselliğe düşkünlüğün sadece iyi bir mümin olmakla değil, düşünceyle de: iyi bir düşünür olmakla da bağdaşmaz olduğu ve cinselliğin olduğu yerde hakikatin bulunamayacağı düşüncesi kabul edilegelmekte olan bir düşünme biçimidir. Bu yaklaşıma göre aklın kullanımı ile cinsellik, hazza yönelik etkinlikler birbiriyle bağdaşmazdırlar ve düşünce (felsefe) dolu ve bütünlüklü bir yaşam sürmek isteyen kişiler cinsel etkinlikten el çekmeli, cinselliği hayatın merkezinden uzaklaştırmalıdırlar. Cinsellikten arınmadan hakikate ulaşamayacağı ve erdemli olunamayacağı paradigması insanlık tarihi kadar eski ve hala güncelliğini yitirmeden etkili olmaya devam eden bir düşünce olup, cinsellikle ilgili en temel paradigmadır (Foucault, 2017: 134). Bu paradigma, cinsel haz ve cinsel haz arayışını yarar getirmeyen, ötesinde insana zarar veren bir olgu olarak ele almakta ve zarar vermemesi için cinsel hazzın nasıl denetim altına alınması gerektiğine odaklanmaktadır.

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud'a kadar bu erkek egemen paradigma varlığını çok daha etkili bir biçimde sürdürmüştür. Ancak bilincin harekete geçmesini, değişmesini engelleyen bilinçdışı olguların varlığını gündeme getiren ve bu olgular arasında cinselliğin önemini altını çizen 1930 yılında yayımlanan *Uygarlığın Huzursuzluğu'nda* (Freud, 2019), cinselliğin denetim altına alınmasının uygarlık için vazgeçilmez olduğu, cinsel arzuların baskı altında tutulmaları ve bilinçaltına itilmelerinin kültürel sürecin vazgeçilmez etkeni olduğu düşüncesini seslendirdiği ve uygarlığın cinselliğin bastırılmasına ve yüceltilmesine dayandığı savı savunulur. Ancak, insanın haz ilkesinin etkisinde olduğunun açık olduğunu söyleyen Freud, ancak gerçeklerin insanın içgüdüsel doyumlarının önüne engeller dikmekte olduğunu ve bunun sonucunda haz ilkesinin gerçeklik ilkesine yenik düştüğünü ve gerçeklik ilkesinin baskısıyla insanların hazdan vazgeçerek topluma ayak uydurmayı öğrendiklerini söylemektedir (De Marchi, 1994: 232; Reich, 1995: 42). Bu anlamda, Freud'un kültür ve sanat ürünlerinin gerçekleştirilmesinin cinsel enerjinin yüceltilme yoluyla başka alanlara kaydırılması (sublimation) sonucunda gerçekleştiği düşüncesi ile haz ilkesinin gerçeklik ilkesine yenik düştüğünü ifade ettiğini söyleyebiliriz. Kültürün ve sanatın varlıklarını cinsel içgüdüden feragat edilmesine bağlı bulunduğu ve cinsel baskının zihinsel verimin temeli olduğu düşüncesi ataerkil toplumsal yaşamın temellerinden biri olagelmıştır. İhtiyatlı bir düşünür ve bilim insanı olan Freud, *Uygarlığın Huzursuzluğu'nda* (2019) mutluluk kaynağı olarak sevgiyi bir kenara bırakamayacağımızı, mutluluğun eros'la ve libido ekonomisi ile ilgili olduğunu, *sefaletimizin büyük bir bölümünden kültür/uygarlık dediğimiz şeyin* sorumlu olduğunu ve uygarlığın içgüdüleri kısıtlama ve yüceltme yoluyla başka alanlara kaydırmasının tehlikeli olduğunu ve telafi edilmediğinde ciddi bozukluklara yol açabileceğini söylemekte ve uygarlığın cinsellik karşısındaki baskıcı tavrını sömürü ilişkilerine benzeterek bunun haklı gösterilemeyeceğini öne sürmektedir. Ayrıca, insanın büyük miktarda saldırganlık eğilimini

içgüdüsel yetileri arasında barındırdığını, bu *saldırganlık eğiliminin insanda var olan kökensel, bağımsız bir içgüdü olduğu görüşünü savunmaktadır* ve bunun *uygarlığın önündeki en güçlü engel olduğunu* söylemektedir ve temel sorunun *uygarlığın önündeki en büyük engelin, insanların bünyelerindeki birbirlerine karşı saldırganlık eğiliminin nasıl ortadan kaldırılabileceği* sorunu olduğunu söylemektedir ve saldırganlık eğilimini de thanatos'a bağlayarak, kitabını iki temel içgüdünün, eros ile thanatos'un, süregiden kavgasında eros'un üstünlüğünü göstereceğini umduğunu belirterek bitirmektedir (Freud, 2019: 42, 43, 55, 62, 68, 69, 78, 99, 102). Kısaca Freud, thanatosa karşı erostan ve thanatos uygarlığına karşı erotik bir uygarlıktan yana bir tavır içerisindedir. Bu anlayış, kültür ve uygarlığı cinsel içgüdüden bütünüyle vazgeçmeye dayalı olmasa bile bu içgüdüğü mutlak denetlenmesi gerektiğini öne çıkarmakta ve cinsel içgüdüleri bastırmayı toplumsal ve zihinsel etkinliklerin vazgeçilmez koşulu olarak öne sürmektedir. Freud'un da yüceltme ve ölüm kavramlarıyla, insanlığın yeniden yabanılığa dönmesini önlemek için kültürel ve bilimsel gelişmeyi sağlamak üzere, son kertede, cinsel baskı-uygarlık ikileminde tavrını uygarlıktan yana koyduğu ve uygarlık için cinsel baskının gerekliliğini vurgulamış olduğu söylenmiştir ki, dipnotta da ifade edildiği gibi bu görüşler Freud'un görüşlerini yansıtmaktan uzaktır. Freud, her zaman, cinsel baskının nevrozların ana nedeni olduğunu söylemekten geri durmamıştır (Freud, 2019). Uygarlık, insanlığı sürekli bir mutsuzluk ve tatminsizlik içinde yaşamaya razı edip bunun bir cinsel güdülerden vazgeçiş/feragat istemekte olduğunu da Freud ifade etmiştir (Freud, 2019 ve De Marchi, 1994: 219-220) Freud'un *yüceltme* (sublimation) kuramı: insanın toplumsal ve zihinsel verimliliğinin kaynağının, ilk ereğinden saptırılıp daha "yüce" amaca yöneltilen cinsel enerji olduğu görüşüdür. Cinsel gelişmeye tanınan özgürlüğün ve doğal sevi gereksinmesinin karşılanmasının uygarlıkla çatışması düşüncesine karşın, cinsel gelişmenin ve olgunlaşmanın bireyin toplumsal yaşama uyumunu kolaylaştırdığını, bunun tersine, cinsel gereksinimlerin bastırılması zihinsel uyuşukluğa ve genel coşkusal durgunluğa, özellikle de bağımsızlıktan, istemden (iradeden), eleştiri anlayışından yoksunluğa yol açtığını, bizzat Freud'un çalışmalarına dayanarak, öne sürebiliriz. Freud, insanı hakikat ve içtenlikten uzaklaştırıp eğretilmelere ve yüceltmelere sevk eden şeyin cinselliğin yaşanması değil, yaşanmaması, insana zarar veren şeyin cinsel haz ve cinsel haz arayışı değil, cinsel arzuların tatmin edilmemesi olduğunu çok açık bir biçimde ortaya koyarak cinsellik konusunda bir paradigma değişikliğinin kapısını açmıştır. Cinsellik engellenmektedir, hatta uygarlık bile cinselliğin engellenmesi, kontrol edilmesi üzerine kuruludur. Freud'un çalışmaları cinsel arzuların bastırılmasının bireyleri hasta ettiğini, çalışamaz duruma ve dolayısıyla üretkenliklerini ortadan kaldırdığını göstermektedir. Freud, çalışmalarında cinsel uyarılmanın bastırılmasının kaygıyı doğurduğunu, çevrenin yasakları nedeniyle cinsel ihtiyaçların giderilmemesinin kaygıya ve saplantılı tutumlara dönüştüğünü ortaya koymuştur. Ancak Freud, en sonunda uygarlık için veya *bir miktar güvenlik için arzularımızdan feragat etmenin kaçınılmaz olduğunu*, mutluluktan vazgeçmemizi güvenlikle takas ettiğimizi de söylemektedir (Freud, 2019).

Tarih boyunca evcilleştirilmeye ve uysallaştırılmaya çalışılmış olan cinsellik günümüz toplumlarında bir boş zaman etkinliği olarak görülmektedir. Bu nedenle boş zaman endüstrisinin en önemli ilgi alanını oluşturan cinsellik özellikle reklamlarda öne çıkmakta ve neredeyse satılmak istenen her ürünün tanıtımı için kullanılmaktadır. Özellikle kadın bedeninin metalaşmasını ifade eden bu süreçler içinde *sex sells* (cinsellik sattırır) sözü ile kapitalist girişimcilerin mottosu haline gelmiş ve haz üretmekte olan cinselliğin sattırması kapitalist toplumlarda ürünlerin pazarlanması açısından önemli rol oynamaya başlamıştır (Soydan, 2019: 19). Cinsel imgeler büyük bir satış aracı olarak pazarın her yerinde görülürken, cinsiyetlerin birbirleriyle olan ilişkileri de kapitalist dolaşım yasalarına uygun olarak şekillenmekte ve kimin, kiminle dans edeceği, yani hangi tarz ve yollardan ve hangi amaçla cinsel bağlantılara girip cinsel haz duyacağı insanların kendi iradesine ve rastlantıya bırakılmamakta, karşı cinsle olan ilişkiler ve fanteziler büyük ölçüde piyasa tarafından düzenlenmektedir. Pornografinin medya endüstrisi içerisinde ayrı bir alan olarak gelişmesi de bu çerçevede ortaya çıkmıştır ki pornografinin ve fahişeliğin en ilkel toplumlarda bile görülen çok uzun bir tarihi vardır ve pornografi, fahişelik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu ilişkiyi sağlayan ortak noktanın para ya da maddi menfaat olması ile cinselliğin porno endüstrisi aracılığıyla metalaşması arasında bir süreklilik mevcuttur. Bu çerçevede fahişelik cinsel hizmete sunulan bedenleri işaret ederken, pornografi ise fahişeliğe dayalı cinselliğin imgelerini oluşturarak bedenler ve imgeler para ya da maddi menfaat karşılığında tüketime sunulmaktadır. Bu kadim ilişki biçiminin devamı olarak günümüzde de

fuhuş endüstrisi aracılığıyla satışa sunulan bedenler ve porno endüstrisi aracılığıyla satışa sunulan cinsel imgeler ticareti devam etmektedir ve cinsel hayatın tecimselleştirilmesi ve cinselliğin sömürülmesi yenilenen yollarla devam etmektedir.

Pornografi Nedir?

Pornografi kelimesi Yunanca porne ve graphos kelimelerinden oluşur; fahişelerin grafik tasviri anlamına gelir. Porne fahişe, graphos ise yazı, çizim anlamına gelmektedir. Bu iki kelimenin birleşiminden oluşan pornographos kelimesi *fahişelerle ilgili yazılar* anlamına gelir (Girgin, 2017: 71). Yunanca pornographos kelimesinden türetilmiş olan ve *fahişelik edebiyatı* anlamına gelen pornografi *dünyanın en eski mesleği* olarak kabul edilen fahişelik hakkında yazı ve çizimleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Fahişelerin ve onların ticaretinin tanımlanması olarak kullanılırken aynı zamanda cinsel istek uyandırdığı düşünülen yazma, resim vb. gibi materyaller için kullanılmaktadır (Hyde, 1986: 9). Etimolojik olarak pornografi ilk olarak Antik Yunan'da kullanılmıştır. Dolayısıyla fahişelik gibi pornografinin de uzun bir geçmişinin ve köklü bir tarihinin olduğu söylenebilir. Cinsellik tarihi kadar eski bir tarihe sahip olan pornografi her kültür içinde farklı biçimlerde de olsa var olmayı sürdürmüş ve form değiştirerek günümüze kadar gelmiş ve cinsellik ve cinselliğe yüklenen anlamlarla paralel bir çizgide farklı biçimlerde yeniden üretilen pornografinin ilişkilendirildiği kavramlar da tarih boyunca değişiklik göstermiş, pornografik olarak nitelendirilen materyaller de tarihsel süreçte değişikliklere uğramıştır (Girgin, 2017: 91). Pornografinin kökeni ne kadar eskiye dayansa da günümüzde kullandığımız anlamda pornografi sözcüğü modern bir kategori olup kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile de doğrudan ilgili bir seyri vardır. Bir yandan cinsel dürtüleri harekete geçirdiği kabul edilen her türlü basılı ya da yazılı malzeme pornografik olarak nitelendirilirken, öte yandan pornografik ve erotik materyalleri birbirinden ayırt etmek için istismar, şiddet, nesneleştirme, vülger ve banaustik vb. cinsellik gibi etik ve estetik ayrımlar ortaya konulmaktadır.

18. yüzyılda pornografi terimi cinsel eylemlerin ya da cinsel organların temsilini açıkça belirtmek için kullanılmaya başlanmıştır. *Pornographe* sözcüğüne ilk kez Restif de la Bretonne'nin 1769 yılında yazdığı *Le Pornographe* adlı eserinde etimolojik anlamda yer verilmiştir (Hunt, 1993: 303 ve Di Folco ve ark., 2005: 156; aktaran, Soydan, 2019: 26). 19. yüzyılın ortalarından itibaren, pornografi sözcüğünün anlamı genişleyerek hem edebiyatta hem gösterilerde cinselliğin somut ve doğrudan temsilini ifade etmeye başlamıştır (Ovidie ve Marzano-Parisoli, 2006: 10; aktaran, Soydan, 2019: 26). 19. yüzyılda Fransızca akademik sözlüklerde pornografi bir yandan müstehcen meseleleri araştıran kişileri, diğer taraftan ise pornografik nesnelere üretenler anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Pornografi kelimesi İngilizce Oxford sözlüğünde, *cinsel dürtüleri harekete geçirmeye yönelik ve diğer insanları rencide edici şekilde çıplak insanları ya da cinsel eylemi gösteren her türlü dergi, kitap ve DVD* şeklinde tanımlanmaktadır (Oxford Advanced Learner's Dictionary, t.y.). Pornografi konusundaki tanımlamalar, başlangıç noktası olarak cinselliğin alınıp-satılmasına ve sömürüsüne işaret ederek doğru bir noktadan başlasa da eksik tanımlamalardır. Pornografi, katılanlardan birini ya da daha fazlasını *ashağılamayı ve nesneleştirmeyi* onaylar bir tarzda- *ashağılayan ve inciten, cinsel davranışı gösteren ya da betimleyen* sözlü, resimli ya audio-visual gereçler olup, cinsel nesnelere kullanıcıya ya da izleyiciye cinsel uyarılma yaratacak biçimde cinsel ilişkileri ya da cinsel organları gösteren veya resmeden eser ve filmleri, ya da diğer teknolojik sanat formlarını, işaret etmektedir. Buradaki etki hem tüketici ve üretici tarafından niyet edilen bir etkidir. Cinselliğin akla gelebilecek her türlüşününün, imalar ve gölgelerin arkasına saklama gereği duymaksızın açıkça işlenmesinin de işaret eden pornografi kavramı (Hyde, 1986: 9), Yeni Oxford sözlüğünde *estetik ve hissel duygulardan çok, erotik duyguları uyarmayı amaçlayan cinsel organ ve eylemlerin görüntüsünü veya tanımını açık bir şekilde içeren materyaller* olarak tanımlanmaktadır (Oxford Advanced Learner's Dictionary, t.y.). Pornografik olmanın ölçütü sadece cinselliğin teşhiri ya da çıplaklık boyutu değildir. Bütün cinsel temsil biçimleri pornografik olarak adlandırılmaz ve çıplaklık ölçüsüne ya da cinsel ilişkinin teşhirine indirgenemez. Pornografi, Irwin D. Yalom'un (2002) deyişiyle *seks ya da genital organların suistimal ve bayağılaştırılmayla birlikte teşhirini birleştiren ve bunu yaparken böylesi bir davranışı onaylayan, hoş gören veya teşvik eden materyallerdir*. Hiç kuşkusuz cinsellik içeren bütün yayınlar pornografi kapsamına girmez. Pornografi, cinsel temsilin formlarından bir tanesidir. Cinsel temsil düzleminde pornografi ve diğer medya formlarındaki imgeler

arasında belirgin benzerlikler olsa da pornografinin üretim ve tüketim anlamında onlardan ayrılan yönleri de vardır. Irkçılık, cinsiyetçilik, sınıfçılık, nefret söylemini, mobbing (yıldırma) ve tacizi bünyesinde barındıran pornografiyi cinsel içerikli diğer yayınlardan ayırt eden şey pornografinin güç ilişkileri ile ilgili olması: aşağılama ve nesneleştirme ile birlikte cinselliğin sömürüsüne dayalı olmasıdır.

Günümüzde pornografi cinsel tahrik amacı taşıyan cinselleştirilmiş her şeyin yazılı ya da görsel olarak gösterilmesi ve sergilenmesi ve her türlü cinselliğin açıkça gösterilmesi ve sergilenmesi anlamında kullanılmaktadır. Pornografik materyal, cinsel eylemleri söz, yazı ve görüntüyle açık biçimde gösteren, cinsel organları ya da cinsel ilişkiyi ayrıntılarıyla veren, grup seksi, sado-mazoşist ve fetişlere odaklanan seks, tecavüzü, ensesti, çocuklarla, hayvanlarla cinsel ilişkiyi betimleyen ve çoğunlukla şiddet içeren unsurlardan oluşur. Bu tür teşhir ve betimlemeler, bir yandan ahlaka mugayir olmaları nedeniyle müstehcen sayılmaktadırlar. Ancak pornografi, ahlaka aykırı anlamını içerecek biçimde müstehcenlik demek değildir, her müstehcen neşriyat pornografik değildir, ama pornografi müstehcendir (Kejanlıoğlu, 2001: 320). Pornografi, müstehcen cinselliği içermenin ve toplumun kabul ettiği seks ya da ahlaki davranış ölçütlerine karşı aykırı bir hareket tarzı olmanın ötesinde, hiçbir estetik ve etik (insani) kaygı taşımaksızın cinselliğin sömürüsüne dayalı gösterimlerdir ve arzuların nesneleştirilerek ticari bir meta haline getirilmesidir.

Fuhuş ve Porno Endüstrisi

Pornografi kelimenin etimolojik kökenine dayalı ilk tanımından yola çıkarak üzerine kurulduğu temelini fahişelik olduğunu ve fahişelik olmadan pornografinin de var olamayacağını söyleyebiliriz. Pornografi ve fahişelik ve bununla birlikte porno ve fuhuş endüstrisi iç içe geçmiştir ve bu ikisini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Pornografinin fahişelikten farkı gösterime ve yayına dayanması ve yetişkin eğlencesi olarak pazarlanıp satılan sürekli bir seks istismarı olmasıdır. Cinselliğin metalaşması ve alınıp-satılması ve dolayısıyla cinselliğin doğrudan sömürülmesi olarak fuhuşa dayalı seks içeren pornografik materyaller cinselliği alıp-satarlar. Seks turizmi adı da verilerek ya da sex worker (seks işçisi)¹ deyimi kullanılarak *sevimmileştirilmeye* çalışılan fuhuş endüstrisi, fahişenin bedenini istismar etmeye ve ona, kısa süreli de olsa para ya da maddi menfaat sağlama karşılığı bedenini kullanma hakkını satın alarak, fahişeye sahip olmayı ve üstünlük sağlamayı içerir. Başkasından yararlanma duygusu kendisinden yararlanılanı yaraladığı gibi, aslında ondan yararlanana da mutluluk ve doyum getirmez ve onu da diğeri kadar ağır olmasa da yaralar ve incitir. Karşılıklılık ve karşılıklı arzu esasına dayalı olduğu için bu karşılığın var olmadığı ilişkiler, para ya da başka bir bedel karşılığı cinsel hizmet sunmak zorunda kalmak da ve böyle bir hizmeti satın almak da ne kadar örtbas edilmeye çalışılırsa çalışılsın, aşağılayıcı ve incitici deneyimlerdir. Sonuç olarak, para ya da başka bir bedel karşılığı cinsel ilişki kurmak, her iki taraf içinde, kendi cinselliğinin değersizleştirilmesine ve aşağılanmasına işaret eder. Öte yandan, sizi arzularan kadın ya da erkekle birlikte olmak ile cinsel ilişkiye razı olup bir şekilde size teslim olan ve bedenini size sunan ve sevişmek yerine sizin kendisine bir şeyler yapmanızı isteyen ya da buna razı olan/izin veren bir kadın ya da erkekle cinsel ilişki kurmak da zevk vermeyen, tatsız ve sürekli doyumsuzluk yaratan bir deneyimdir. Aslında herkesin aradığı insanca bir sohbet ve şefkat olsa da birbirleriyle cinsel ilişkiye giren kadın ve erkeklerin çok azı bunu başarabilmektedir. Bunun en çok farkında olan seks işçileri, bu nedenle müşterilerine, neşeli bir sohbet ve sevgili tadında bir ilişki yaşayacaklarını vaat etmektedir ve internette yer alan tanıtımlarında en çok kullandıkları temalardan biri *sevgili tadında* bir ilişki vaadidir. Bu bağlamda erkekler arasında bir fahişe ile cinsel ilişki yaşamayı tercih etme gerekçesi olarak gösterilen ve “ama” ile cümleye başlayarak, “muamelesi temiz, muhabbeti iyi” gibi savunmalar da bunu göstermektedir. Bu özellikler fuhuş endüstrisi ve porno endüstrisinin ortak özellikleri olarak öne çıkar ve her iki sektörün de müşterisi olan ve ezici çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu müşteri kitlesi aslında birer egemen değil, birer zavallı olduklarını böylece kendilerinden bile gizlemiş olurlar. Tahakkümcü bir zihniyeti alt edemedikleri ve kendilerini bu zihniyetten özgürleştiremedikleri için sadece başkalarını değil, kendilerini anlama becerisinden yoksunlaşan

¹ Fahişelerin kahir ekseriyeti bu işkolunda çalışmaya zorlanmış veya buna mecbur kalmış kişilerden oluşmaktadır. Özellikle travesti ve trans bireyler toplumsal baskılar yüzünden fuhuş sektöründen başka bir yerde çalışma ve yaşamını sürdürme şansı bulamaktadır. Seks işçisi tabiri bir işkolunu gönüllü olarak seçmiş yanlısaması yarattığı için yanlıştır. Ancak fahişe ve orospu kelimeleri de aşağılayıcı kelimelerdir. En doğru tabirin “seks köleleri” olabileceği düşünülmektedir.

erkeklerin gürültülü ve şatafatlı şiddet içeren erkeklik gösterileri kendilerine olan inançlarının dışa vurumu değil, kendi benliklerine olan inançsızlıklarını, kaypaklıklarını, yaşama dair korkaklarını ve ikiyüzlülüklerini örtme: gizleme çabasıdır. Yaşadığı gerçeklik ve katı kurallara tabi olmasının cinsel enerjisini ve gerçek duygularını dışa vurmasına engel olması sonucunda bunlar arasında sıkışarak bir tür kamuflaj çabasına girişen erkeklikler, bir taraftan cinsel olarak kabul edilmek için türlü dalkavukluklara, yalanlara ve tüm fırsatlardan yararlanmaya odaklanırken, bunların da sonuç vermediği yerde açık şiddete ya da cinsel şiddete yönelmektedir (Freud, 2016: 113-114).

Egemen Erkeklik Normları ve Machismo Etiği

Cinsel cazibelerini, erkekliklerini, sürekli çeşitli alanlarda gösterecekleri performanslarla kanıtlamak zorunda olmak, cinsel performans da dahil olmak üzere performans odaklılık erkekliğinin onaylanması için çaba gösteren erkeklerin kaderi haline getirilmiştir. Kısaca, kadınlar üzerindeki baskı bir yandan görünme, öte yandan görünmeme baskısı ise, erkekler üzerindeki baskı da sürekli ortalarda olma ve performans (sergileme) baskısıdır. Bu baskı sonucunda toplumsal olarak inşa edilen erkekliğin varlığı başkaları üzerinde otorite kurma umudu ile birleştirilmiş olduğundan ve kendi dışındaki alanlarda başarılı olmayı yüceltmekte ve çoğu zaman erkeğin cinsel umutlarının ikamesi olarak işlemektedir. Bu erkeklik idealinin dayatmaları erkekleri gerçekte yapamayacağı şeyleri yapabilecek kapasiteye ve beceriye sahipmiş gibi davranmasına yol açmaktadır (Berger, 1986: 45-46).

Bu erkekliğin kendini sosyal pratikler içinde inşa eden egemen formudur ve kendinin sosyal üstünlüğünü hem kadınların hem de *alt konumdaki erkekliklerin* küçümsenmesi ve alt düzeye itilmesi üzerinden kurgulamaktadır ve bu egemen erkeklik formu içerisinde erkeklerin kadınlardan daha üstün oldukları zaten tartışmasız kabul edilmektedir. Buna ek olarak mevcut değişik erkeklikler arasında da hiyerarşik bir ilişki vardır. Günümüz egemen erkekliğinin en önemli simgesi halen heteroseksüelliktir ve baba olmak nosyonu nedeniyle de evlilik kurumuyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Alt konumdaki erkekliğin anahtar formu ise eşcinsellik ve/veya feminen tavırlara sahip erkeklerdir. Tüm diğer erkeklik modellerini dışlayan bu erkek idealinde en belirgin olan şey kadınlar üzerindeki iktidardır. Egemen erkeklik ideali içerisinde kadınların genel olarak kendini erkeklerin arzu ve taleplerini karşılamaya yönlendirmiş oldukları kabul edilirken, bu model içinde erkeğe düşen rol ise bu aşağı işlerden uzak toplumsal olarak daha değerli olan kültürü kurucu ve devam ettirici işlerle uğraşmaktır. Toplumun ve de onun en küçük birimi olan ailenin güvenliğini şiddet yoluyla sağlamanın yanı sıra geçimini sağlamak ve evin tedarikçisi rolünü üstlenmek erkeğin üstün konumunu sürdürmek için üstlenmesi gereken temel ağır görevleridir. Egemen erkeklik ideali içinde güçsüz bir erkek modeli, deyim yerinde ise, erkekliğin yüz karası olmak anlamındadır. Şikâyet etmek ve sızlanmak egemen erkekliğin dışladığı erkeklik biçimleridir. Erkek iktidar demektir; dolayısıyla o şikâyet etmek, sızlanmak ve hatta çok konuşmak yerine üzere düşeni yapmalı ve gerekirse hayatını ortaya koyarak sorunları çözmeli ve ailesinin veya toplumun güvenliğini ve refahını sağlamalıdır.

Hınçla Sevmek

Egemen erkeklik ideallerinin ağır baskısı altında kadınlar gibi erkekler de duygularını gizlemek ve bastırmak zorunda kaldıklarından, kadınlar gibi erkekler de neşeyle ve sevinçle değil çoğunlukla hınçla sevmektedirler ve bu sevgilerin dışa vurumu daha çok şiddetli bir kızgınlık ve öfke biçiminde tezahür etmektedir ki bu durum bireyleri kendilerine ve başkalarına yönelik şiddete ve tacize yöneltilmektedir. Bastırılmış ve bilinç altına itilmiş duyguların tehlikeli olduğunu ve umulmadık sert tepkilere yol açacağını ve eğer farkındalık sağlamaz ve bu duyguları tanımayı kabul etmezsek kıskançlık, haset, nefret gibi yıkıcı duygulara yol açabileceğini biliyoruz. Burada kötü olan duygular değil, bu duyguların dile getirilmesinin, dışa vurumunun ve bilince çıkarılmasının engellenmesidir ki bu aynı zamanda insanları bu duyguların esiri olmaktan da kurtararak bu enerjiyi olumlu yönde dönüştürebilmeyi sağlamanın vazgeçilmez başlangıç noktasını oluşturur (Navaro, 2011: 125). Duygularını bastırmak ve olduğundan farklı görünmeye çalışmak erkeklerin cinsel iletişimlerinde de geçerlidir. Gerçek bir erkekten beklenen özgüven sahibi ve cinsellikte inisiyatifi elde tutan taraf olması olduğundan, erkek hiçbir zaman kendine güveni olmayan zayıf ve önemsiz biri olarak görülme riskini göze alamaz. Bu yüzden de hoşlandıkları bir kadının yanına sokulmaya cesaret edemeseler bile, zayıflıklarını ve güvensizliğini örtbas ederek

kendisine biçilen egemen erkek rolünü, bol şamata ve gürültü (kuru) eşliğinde oynamalı ve bunun sonucu da gerçek bir erkek olarak kabul edilmelidirler. David Cohen'in de dediği gibi cinsel ilişkinin başlangıcında *erkekler ilk hareketi yapmak zorunda kalan (olan) ve bu hareketin hatalı, istenmeyen ve sıkıcı bir hareket olarak anlaşılması riskini üstlenen kişilerdir* Bu insanın kendisinden vazgeçmesini de kendi duygularını da inkâr etmesini beraberinde getiren çok ağır bir bedeldir ve ancak bu bedeli ödeyerek erkekliğini tasdik ettirebilirsiniz (Cohen, 1995: 117, 164 ve 123). Güçsüzlüğün yanında şefkati, sadakati, zarafeti ve başkalarını anlama çabasını ve hatta üzülmeyi ve acı çekmeyi kendisine yasaklayan hegemonik sert erkek idealleri, görünenin aksine, güvensizliklerinden dolayı erkekliğin mizahının yapılmasına karşı çok zayıftırlar ve sert tepkiler gösterirler.² Bu sert erkeklik idealleri erkeklerin hem başkalarına hem de kendilerine sürekli yalan söylemelerinin de zeminini oluşturur. Erkeklerin şeref arayışının (para, unvan, statü, makam, mevki vb.) çoğunun temelinde de kadınlar tarafından beğenilme ve tercih edilme takıntısının varlığı, bu tür çabaların bir yüceltme ve ikame etme çabası olduğu inkâr edilemez. Aslında erkeklerin, bu halleri ile, acil yardıma muhtaç olduklarını, ama egolarının şişkinliği sebebiyle (erkeklik gururu, şeref vb.) yardım almayı reddettiklerini ve bundan dolayı hem kendilerine hem de başkalarına zarar vermeyi sürdürdüklerini de söyleyebiliriz. Bu çerçevede erkek egemen dil ve dünya anlayışı, kadınlara karşı ağır baskılar kurarken, erkekleri de mevcut eril tahakküm sisteminin dışında (dışıl) bir dünyadan yoksun bıraktığı için, kadınlarla birlikte erkekleri de özgürce yaşamaktan ve kendisi olmaktan alıkoyan bir hayat tarzıdır. Bu çerçevede erkeklerin kadınlara yönelik şiddetinin ve fahişelerle olan ilişkilerde şiddete başvurulmasının sıklığının da pornografiye bağımlı olmalarının da erkeklerin gücünden değil güçsüzlüğünden ve bu güçsüzlüklerini gizleme ve/veya telafi etme arayışlarından kaynaklanmakta olduğunu söyleyebiliriz (Solanas, 2011: 27, 52 ve 86-87). Cinsel şiddete neden olan şey erkeklerin abartılan cinsel gücü değil güçsüzlükleri ve cinselliklerini yaşayamamalarıdır. İki yol kalmaktadır erkeklerin önünde, ya kendi benliğine ve erkeklik idealine saldırmak ya da kendini sorgulamayı reddedip başkalarına saldırmak ve kendine saldırmaktan kaçınan kişiler genellikle başkalarına saldırmaktadır (Freud, 2016: 112).

Bedenin Nesneleştirilmesinin Tarihi: Günümüzde Pornografi ya da Pornografinin Aldığı Yeni Biçimler

Pornografinin medya endüstrisi içerisinde ayrı bir alan olarak gelişmesinde fotoğrafçılık önemli bir noktayı temsil etmekte olup fotoğrafçılığın ilk evrelerinde bile erotik ve pornografik fotoğrafların hızla yaygınlaşması bunun göstergesidir. 19. yüzyılda fotoğrafçılığın merkezi olan Paris aynı zamanda erotik fotoğrafçılığın da merkezi konumunda idi ve çoğu kayıt dışı olan fotoğraf stüdyoları erotik fotoğraflar satarak gelir elde etmekte idi. Bu dönemde, özellikle Paris, pornografi endüstrisinin üretim merkezine dönüşmüştü ve pornografik fotoğrafların basıldığı materyaller bütün Avrupa'ya buradan dağıtılmaktaydı. Pornografik materyallerin dağıtımı için düzenli işleyen dağıtım şebekeleri ve şirketler de bu dönemde oluşturulmuştur (Barrs, 2011: 41). 1950'li yıllarda ise kültür endüstrisinin devreye girmesi ile *Playboy*, *Penthouse* ve *Hustler* gibi erkek magazin dergileri yayınlanmaya başlanmıştır. *Playboy* başta olmak üzere çıplak ya da yarı çıplak kadınların resimlerinin basıldığı bu dergilerde üreme organları gözükmezken softcore olarak bilinen cinsel eylemlerin açıkça gösterilmediği fotoğraflar yayınlıyordu ve 1970'li yıllara kadar fotoğraf başlıca pornografik materyal olmaya devam etti. Ancak zamanla porno dergilerde de sınırlar aşılmış, grup seks ve lezbiyenlik dâhil birçok farklı türün işlendiği hardcore dergiler yayınlanmaya başlanmıştır (Altman, 2003: 153). Burada pornografinin iki ayrı türü (softcore ve hardcore) ile karşı karşıya olduğumuzun altını çizmek gerekir. Ancak bu tarihlerden itibaren pornografinin, teknolojik gelişimle paralel bir biçimde, erkeklerin gizlice tek elle okudukları dergilerden sinema endüstrisi ve internet teknolojisine geçiş ile birlikte önemli ve ciddi bir evrim geçirdiğini söylemek gerekir. 1970'lerden sonra kültür endüstrisinin ürünlerinin merkez ülkelerden çevre ülkelere akışıyla ve iç pazarları ele geçirmesiyle genişlik kazanmaya başlamış ve pornografi endüstrisinin, filmleri de içeren metaları, küresel dolaşıma çıkmıştır. Ana akım sinema endüstrisini takip ve taklit üzerine kurulu pornografik film endüstrisi 1970'li yıllarda televizyonun yaygınlaşmasının sinema ve film endüstrisini sinema salonlarını boşaltan ciddi bir krize sokması ile birlikte sinema salonlarında gösterilmeye başlanmıştır. Öyle ki Türkiye'nin Başkenti Ankara'da da sanat filmleri oynatan bazı

² Çok sert tepkiler gösterilmesinin en önemli nedeninin bu şakalarda ima edilen şeylerin önemli ölçüde gerçeklik paylarının olması olduğu da söylenebilir.

sinemalar (*Eti Sineması* gibi) *üç film birden, devamlı* tanıtımı eşliğinde sadece erkek izleyicilerin girebildiği ve çoğunun da mastürbasyon yaptığı bilinmekte olan sinemalara dönüşmüştür ve film endüstrisi içinde pornografinin payı hızla artmaya başlamıştır. Pornonun sinemayla birlikte böylece dev bir endüstri olmaya doğru adım atmaya başladığını söyleyebiliriz ki, cinsel özgürlük söylemlerinin bu yıllarda revaçta olmasının da bunda dolaylı bir payı vardır. Bu çerçevede cinselliğin yasaklı bölge olmasına ve cinsel kısıtlamalara bir tepki olarak atılan adımlar giderek cinselliğin daha da fazla ticaretin konusu olmasına ve cinselliğin ticarileşmesine yol açmıştır.³ Cinsel özgürlüğün bedenler ve erotik imgeler tecimini durduracağı varsayıldıysa da bu beklenti gerçekleşmemiş ve cinselliğin piyasalaşması ve metalaşması durdurulmak bir yana hız kazanmıştır. Bedenlerin reklamcılıkta meta olarak kullanılmaya başlaması ile birlikte cinselliğin iş hayatının ayrılmaz bir parçası olmasına, fuhuşun, başka bir deyişle cinsel köleliğin, uluslararası bir ağ niteliği kazanması eklenmiş ve geçmişte birer *el sanatı sayılabilecek olan* pornografi ve fahişelik, tüketim ekonomisinin vazgeçilmez bir parçasına dönüşmüştür. Bu bağlamda kapitalizm de çok kârlı bir sektör olan cinselliği yeniden ele alarak ve bu alanda dört bir yandan seri imge üretimine geçerek yaşama alanlarında piyasa kurallarını egemen kılmaya başlamış ve fuhuş ve pornoyu bir endüstri haline getirerek büyük bir ticari başarı kazanmıştır.⁴

Pornografi; dergi, roman ve kartpostallardan film endüstrisine, oradan da internet aracılığıyla bireylerin cinsel deneyimlerini kaydederek paylaştığı noktaya kadar varan metalaşmış cinselliğe dayalı bir medya biçimidir. Küreselleşme ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması ile paralel olarak seks endüstrisi de küreselleşmiş ve dijitalleşmiştir. Seks endüstrisinin özel bir biçimi olmanın ötesinde kendisi olan pornografi sektörü, geçmişte kıyı da kalan bir alan iken, günümüzde artık küresel ekonominin önemli bir parçası haline gelmiştir. İnternet, insanlara bu konuda yepyeni seçenekler sunmakta ve cinsellik hiçbir dönemde olmadığı kadar gündelik yaşamın içine girmektedir. İnsanların pornografik materyallere ulaşımı, dergilerin ve video kasetlerin dünyasında, bu materyallerin gizlenmesi söz konusu olduğundan insanların pornoya ulaşımını ve kullanımını sınırlandırıyordu. Günümüzde bu sınırlılıkları ortadan kaldıran dijital teknolojiler porno yapımcıları için yeni dağıtım yolları yaratmış ve pornografi artık herkes için erişilebilir hale gelmiştir. Pornografinin yaygınlaşması ve artık gündelik yaşamın bir parçası haline gelmesinin sadece teknolojik gelişimle değil bu gelişimden yararlanan kapitalizm ile ilgili olduğunu görmek gerekir. Her şeyi metalaştıran ve tüketime sunan kapitalizmin büyük bir pazarı olan cinselliği bu sömürden ayrı tutması düşünülemezdi.⁵

Pornografi ve cinselliği metalaştırmayı esas alan ürünler kapitalizmin en dinamik parçalarından birisidir. İnternet, porno endüstrisinin hızla büyüüp yaygınlaşmasını sağlamakla birlikte, pornografinin bu kadar hızlı yaygınlaşıp, gündelik yaşamın bir parçası haline gelmesinde temele etken insani ilişkiler dahil her şeyi piyasa metasına dönüştürmeye ve bir ürün haline dönüştürerek pazara sunmaya dayalı kapitalist ekonomik sistemdir (Soydan, 2019: 198-200). Bu çerçevede internetin yaygınlaşması da pornografinin küresel bir endüstriye dönüşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Paul, 2007: 67). İnternet çağına kadar dar bir alana sıkışmış olan pornografi, internet aracılığıyla geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuş, pornografi böylece dergi ve filmlerin dışına çıkarak gündelik hayatın ayrılmaz parçalarından biri haline gelmiştir. 1970'li yıllarda hızla gelişen küresel seks endüstrisinin müşterilerinin çoğunu erkekler oluşturmakta iken, 2000'li yıllarla birlikte seks endüstrisinin ürünleri de müşterileri de çeşitlenmiş ve erişimi kolay hale gelmiştir (Soydan, 2019: 70-75). Telefonda konuşma yoluyla başlayan seks, internette ve uydu kanallarında canlı yayın seks şovları, eskort servisleri, pornografik filmler, cep telefonu ve internet pornografisi, seks ürünleri satan dükkânlar vb. ile seks endüstrisinin birçok kolu artık turizm ve eğlence sektörleriyle bütünleşmiş pornografi küresel bir pazar haline gelmiştir.⁶ Pornografi

³ Burada yozlaşma (degeneration) kelimesi çok sakımlı bir biçimde kullanılmalı. Çünkü yozlaşma ya da bozulma, korunması gereken saf bir özün bulunduğunu kabul eden özcü bir tutuma da işaret eder. Ancak cinselliğin, birçok yaşamsal düşünce eylem gibi, ticarileşme yoluyla yozlaştığını, doğal ve yaşamsal (erotik) özünü yitirmeye başladığını söylemenin mümkün olduğu düşünülmektedir.

⁴ "Bunu kolaylaştıran şey ise fuhuş endüstrisi ve porno arasındaki içsel bağlıdır. Çünkü cinsel imgeler (pornografi) ve bedenler (fahişelik) tarih boyunca her yerde ve her zaman birer meta olmuşlardır" (Paz, 2002: 158-159).

⁵ "Tüketim toplumunun esası daha fazla meta tüketerek mutlu olunabileceği anlayışı olup buna duygular ve hazlar da dahildir. Öte yandan tüketicilik, sistem açısından, hizmet ve ürünlerin giderek daha fazla miktarda satın alınması için sistematik arzu ve teşvik yaratmaya dayanan sosyal ve ekonomik düzen anlamına gelmektedir" (Illouz, 2011: 126).

⁶ Video, televizyon, sinema, dergi, kitap, telefon, sexshop ve internet gibi birçok aracı kullanan pornografi sektörünün 2005 yılında dünya genelindeki cirosu 50 Milyar Euro'yu bulduğu öne sürülmektedir. Yılda 11.000 porno filmin üretildiği ABD'de 2007 yılında porno sektörünün

yaygınlaşmasını son kırk yıldaki hızlı teknolojik gelişimlere borçludur ve internet bu gelişimde en büyük pay sahibi olan araçtır. İnternetin getirdiği kolay ulaşım ve kimliğini gizleme olanağı pornografinin daha da yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Çeşitli araştırmaların verdiği sonuçlar pornografinin internette ne kadar hızlı yayıldığını ve yaygınlaştığını kanıtlamaktadır (Altman, 2003: 151). 2006 yılında tüm dünyada 4,2 milyon pornografik site vardı, bu internetteki tüm sitelerin yüzde 12'siydi. Pornografik sayfa sayısı ise 420 milyonu buluyordu. İnternet kullanıcılarının yüzde 42,7'si pornografik sayfaları geziyordu ve ziyaretçilerin sayısı günde 72 milyon kişiydi. Ayda indirilen pornografik sayfa sayısı 1,5 milyonu buluyordu. Bu indirilen tüm sayfaların yüzde 35'i idi. Tüm aramaların yüzde 25'i pornografik sitelerle ilgiliydi. İnternet kullanıcıları günde ortalama 4,5 adet pornografik içerikli e-mail alıyordu, tüm maillerin yüzde 8'ini oluşturan pornografik içerikli e-maillerin sayısı günlük 2,5 milyonu bulmaktaydı (Family Safe Media, t.y.). Türkiye, yapılan araştırmalarda, pornografik sitelere erişimin en yoğun olduğu ilk üç ülke gurubunda yer almaktadır ve pornografi tüketimi yıllar içinde düzenli bir biçimde artış göstermektedir.⁷ Arama motoru Google'ın verilerine göre Türkiye, 2009 yılından beri *porno* kelimesinin en çok arandığı üç ülkeden biri olma konumunu sürdürmektedir ve şehirler arasında İstanbul, Ankara ve İzmir her zaman ilk on şehir arasında yer almaktadır (Soydan, 2019: 72-73). Cep telefonlarıyla her yerden internete bağlanılabilmesi ve cep telefonlarında var olan fotoğraf ve video imkanları, her türlü materyali kolaylıkla gönderebilmesi ya da alınmasını sağlamakta olduğundan cep telefonu pornoculuğu da 2000'li yılların başından itibaren giderek büyümektedir (Paul, 2007: 87). Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun 2012 raporuna göre, Türkiye'de dakikada 2 milyon kişi internet üzerinden porno izlemektedir ve Türkiye, dünyada porno izleyen ülkeler sıralamasında dördüncü sırada bulunmaktadır ve internet kullanıcılarının %75'i interneti porno izlemek için kullanmaktadır. Ayrıca (kapatılan) Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) 2005 yılında internette porno arama oranının %30 iken bu oranın 2015 yılında %100'e yaklaştığını belirtmektedir (TİB, 2012: 79, TİB, 2015: 97 ve TİB, 2013: 54. Aktaran, Arıdırı, 2020: 5). Bütün bu veriler pornografinin internette ne denli hızlı yayıldığının ve rağbet gördüğünün kanıtları olarak görülebilir. Bu araştırmalardan internet ile birlikte pornografinin hızla yaygınlaştığı anlaşılmaktadır (Soydan, 2019: 19). Bu istatistikler günlük hayatta çok konuşmadığımız bir konunun aslında hayatımızın önemli bir bölümünde yer ettiğini de bize göstermektedir (Çoker, 2015: 1).

İnternette softcore ve hardcore pornografik fotoğrafların ve filmlerin yer aldığı çok sayıda site bulunmakta olup, pornografik içerikli web sitelerinde yer alan fotoğraf ve görüntüler çok çeşitli kategorilerde sınıflandırılmıştır. Türkiye'de yasal olarak pornografik film yapılmamakla birlikte, bugün artık pornografik fotoğraf ve filmlerin yer aldığı Türkçe içerikli web siteleri ve pornografik paylaşımlar yapan sosyal medya hesapları da bulunmakta olup bu sitelerden bir kısmına serbestçe girilirken, bazılarına üyelik ücreti ödeyerek girilmektedir. İnternete taşınan heteroseksüel ve homoseksüel fuhuş piyasasında da özellikle pandemi döneminde, isteyene sanal görüşme sağlayan ya da pornografik resim ve materyali cep telefonu yoluyla ileten yeni yöntemler çeşitlendirilmiştir. Ücretsiz film yayınlayan video paylaşım siteleri ve bunların sosyal medya hesapları günümüzde porno film yapımcılarını da ciddi bir krize sokmuş ve cirolarının ciddi bir şekilde düşmesine neden olmuştur. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte 2000'li yıllarda pornografinin içeriğinin sınırları da genişlemiştir. Bugünkü yaygınlığına ve geçmiş kalıplara sığmayışına baktığımızda pornografinin yeniden ele alınması gereği ve bunun aciliyeti kendisini göstermektedir. Pornografi internet ile birlikte hayatımızın her alanının içine sızmıştır. Artık vaginal seks yerine oral seks ve anal seks de yetmemeye başlamış, eşcinsel ve biseksüel ilişkilerin de dâhil edilmesi ile birlikte pornografi yeni sınır durumlarına dayanmıştır. Porno izleyicilerin dinmeyen talepleri ve cinsellikten uzaklaşma sonucu yaşanan tatminsizlik bireyleri daha da fazlasını talep etmeye yönlendirmektedir. İnternet ile birlikte röntgencilik (voyeurism) ve teşhirciliğin boyutları artmıştır. Canlı yayınların yapıldığı voyeur siteleri ve amatör pornonun gelişim göstermesi bu işe yeni boyutlar

cirosu 4,2 milyar dolara ulaşmıştır ki, pornografik üretimin anavatanı ABD olmakla birlikte pornografik üretim şüphesiz ABD'yle sınırlı değildir; dünyanın birçok ülkesinde pornografi yapımcıları bulunmaktadır.

⁷ "Ayrıca, Türkiye'de pornografik site kurmak ve işletmek yasak değildir. Gerekli koşullar yerine getirildiğinde mümkündür. Bu koşullar; pornografik içeriklerin çocukların erişimine kapalı olması, çocuk pornosu, hayvan pornosu ve ekstrem porno içermemesidir. Kişisel bilgileri korumayla ilgili önlem alınmış olmalı ve kullanıcıları kredi kartı ödemeleri vasıtasıyla 18 yaş ve üzeri yetişkinler olduklarını teyit etmelidirler" (Özden, 2016: 138).

katmaktadır. Amatör veya amatör olduğu söylenen porno daha çok ilgi görmekte ve bu türden yayınlara olan talep giderek artmaktadır.

Pornografi, Kategori (Sınıflama) ve Aşağılama

Pornografik filmler ve videoların, insanı herhangi bir şekilde cinsellik üzerine düşündürebilecek, cinsellik ile ilişkili uzak ya da yakın en küçük ayrıntıyı değerlendirmemize destek verebilecek unsurlara yer vermediği ve bütün yan söylemlerin cinselliğin sergilenmesinin bir aracı konumunda olduğu söylenmelidir. Pornografik filmlerin verdiği mesaj; filmlerde çıplak bir bedenin, hatta apaçık bir cinsel birleşme sahnesinin gösterilerek, film boyunca inatla, seksin çürük, hastamsı bir ilişki olduğunu vurgulamaktır. Pornografik filmlerde yapay karakterler, yapay bir olay örgüsü ve rastgele seçilmiş mekânlar yer almaktadır. Çünkü bu filmlerde temel amaç, izleyiciye cinselliği ve her tür cinsel ilişkiyi en ince ayrıntısıyla yalnızca sunmaktır. Bir filmde olması gereken diğer anlatım özelliklerinin pek bir önemi yoktur. Cinselliğin hayatın bir parçası olarak sunulmadığı pornografik materyallerde içerik tamamen cinsel eylemin kendisidir ve cinsel eylem dışında kalan her şey ancak kenar süsü ya da konu mankeni olarak yer almaktadır. Pornografi sadece tüketicilerinin cinsellik tüketme taleplerine cevap vermektedir (Kasap, 2005: 72-74). Yaşamın bütünlüğüne ilişkin bir bakış açısı içermeyen pornografi, tüketicilerini belli bir alanla sınırlı tutmaktadır.

Kadın Sömürüsünden Tüm Bedenlerin Sömürülmesine Doğru Pornografi

Pornografi, 1970'li yıllardan beri feminist tartışmanın en temel meselelerinden biridir. *Feminist seks savaşları* olarak da adlandırılan ve 40 yıldır süren bir pornografi ve sansür tartışması vardır. Birçok feminist ve düşünürün pornografiyi erkek egemen kültürün bir ürünü olarak değerlendirdiğini ve şiddeti meşrulaştırdığını öne sürdüğünü biliyoruz. Kadın pornografi içinde cinsel obje değil bir nesne olarak görülürken, erkeğin her zaman pornografinin güçlü öznesi olarak konumlandırıldığı belirtilir. Kadını metalaştırmayı, kullanmayı ve erkeğin keyfince davranıp kadınlar üzerinde açık ya da örtük şiddet uygulayabilmesi anlayışına dayalı olduğu belirtilmektedir. Pornografi üzerine çalışan Andrea Dworkin ve Catherina MacKinnon (1983, 1986, 1987, 1988, 1989, 1997, 2005, 2007, 2015) gibi radikal feministler, pornografinin erotizmden farkının kadına yönelik şiddet ve aşağılama içermesi olduğunu belirtmektedirler ve cinselliğin şiddet ve aşağılamadan soyutlanması gerektiğini öne sürerken pornografinin yasaklanmasını da bir insan hakları ihlali olarak ele alarak, bu nedenle talep etmektedirler. Pornografi ile maçoçluk (machismo) arasındaki bağlantı açıktır.

Pornografinin pazarlayıcılarının kahir ekseriyetinin erkekler olduğu ve kadınların nesneleştirildiği ve kurban edildiği ve son döneme kadar da bunun böyle devam ettiği görülmektedir. Ancak, günümüzde pornografinin tek kurbanı kadınlar değildir, izleyicileri de dahil olmak üzere kadınlarla birlikte erkekler de artık pornografinin kurbanları arasındadır. Ancak hala başat (dominant) olanın kadınların cinselliği olması ve erkeğin hala vakur bir duruşa sahip olarak gösterilerek ilginin kadın cinselliğine çekilmesi erkek izleyicinin hala pornografi tüketicilerinin kahir ekseriyetini oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle *eril tahakkümün* dili pornografinin ana dili olmayı sürdürmektedir. Pornografik materyallerde, halihazırda da eril arzusunun *erotikleşmiş tahakküm olarak sahip olma arzusunu*, dişil arzusunun ise *eril tahakküme yönelik erotikleşmiş itaat* olması hali sürmektedir (Bourdieu, 2014: 35 ve Greer, 1996: 35). Porno filmlerindeki erkekler *olağanüstü bir cinsel performans* sergileyerek kadınları perişan ederken kadınların itaatkâr ve aşağılanan bir konumda sunulduğu bilinmektedir. Öte yandan bu materyallerde erkek orgazmı görünmez kılınırken, kadın orgazmı fetişleştirilmektedir. Bunun temel nedeni kadından gösterişli bir orgazm bekleyen birçok erkeğin ancak bu gerçekleştiğinde kendini başarılı hissetmesi ve ayrıca kadından da bu olağanüstü performanstan ve beceriden dolayı minnettar olmasını beklemesidir.⁸ Bu birçok erkek tarafından kadının fethi olarak görülmekte, ancak sonuçta kadın nesneleştirilmektedir. Bu cinsel performans gösterisi erkekliğin: eril kimliğinin onaylanmasının bir aracı haline gelmiştir.

⁸ "Bu çerçevede erkeklerin cinsel organları başta olmak üzere büyük olan şeyler makbul, küçük olan şeyler ise değersiz görülürken, heteroseksüel eril önyargılara dayalı olarak kadınlar da bedenlerinin fazla büyük buldukları kısımlarından şikâyet etmeye itilmektedirler. Bu çerçevede erkek cinsel organının penisin büyük ve iri olması, kadın cinsel organının da küçük ve dar olması önemlidir" (Bourdieu, 2014: 87).

Bir Tahakküm ve Boyun Eğme İlişkisi Olarak Porno: Muhteşem Erkekler mi?

Pornografi 21. yüzyılda bir değişim sürecine girmekle birlikte erkek egemen mit ve inançlar hala pornografide egemen konumunu sürdürmektedir. Bu mitlerde erkekte her zaman daha büyük bir cinsel yetenek olduğu varsayımının çok yaygın olmasına karşın, erkeğin cinsel kapasitesi sınırlı, buna karşın kadının cinsel kapasitesi biyolojik olarak tükenmez biçimdedir (Millett, 2011: 195). Buna karşın, erkek egemen pornografik ürünler erkekleri doymak bilmez bir cinsel enerjiyle dolu, kadınları cinsel açıdan her zaman her yerde elde edilebilir olarak sunmaktadır. Oysa, erkeklerin de ciddi cinsel şikayetlerinin olduğu, cinselliğin erkekler için de bir bunalım kaynağı olduğu (belki kadınlardan daha çok) ve dengelerini yitirmelerine yol açtığı bilinmektedir. Bunların başında cinsel istek azalması, erekte olamama ve erken boşalmanın geldiği bilinmektedir. Segal'in (1992, 1993) de belirttiği gibi, durum heteroseksüel pornografik anlatıların tam tersi bir durumu işaret etmektedir. Sonuç yönelimli performans baskısı ve *penis kudreti* miti erkekleri ağır bir baskı altına sokmakta ve bedenlerini özgürce deneyimlemelerine de çok fazla izin vermemektedir. Bu çerçevede zevk veren bir cinsel birleşmeyi pornografik materyallerin sunduğu biçimlerde aramaya yönelen erkekler zevkle değil zevksizlikle, doyumla değil doyumsuzlukla karşılaşmaktadır. İnsanlarla değil cinsel organlarla sevişmeyi, başka bir deyişle insanları değil cinsel organları sevmeyi esas alan pornografik materyallerde doyum mekanik anlayışla ifade edildiğinden bu materyallerin tutkunlarını da doyumu mekanik olarak aramaya yöneltmektedir. Sevişmek isteği ve heyecanı içermeyen, sevecenlik ve heyecandan yoksun bırakan pornografik güç ve performans gösterileri insanların heyecanlanan bedenlerini sakinleştirmek bir yana, doyumsuzluklarını artırmaktadır. Erkekler için ciddi rahatsızlık yaratan bir sorun olarak penisin boyutu problemi de bunun ayrılmaz bir parçasıdır. Penis size sorunu, erkek cinsel organının büyüklüğü ve genişliği sorunudur. Pornografik filmlerde yer alan erkeklerin ve travestilerin özellikleri, *big cock* (büyük penis) sahibi olmaları ve bununla partnerlerini kendilerine hayran bırakarak perişan etmeleridir. Gündelik dile de penis size ile ilgili olarak yapılan şakalar, hakaretler, utandırmalar, *penis shaming* (penisten utandırma) sorunu, hiç kuşkusuz ki, *body shamingin* yani bedenden utandırmanın bir parçasıdır. Bu çerçevede hegemonik erkekliğin kurmuş olduğu cinsiyet rollerini pekiştiren büyük fallus miti eskiden beri erkekliğin gücünün bir sembolü olagelmış olmanın ve çoğunlukla kadınlar üzerinde tahakküm kurmanın bir aracına dönüşmenin yanı sıra erkekler arası rekabetin de önemli bir unsuru haline dönüşmüştür.⁹ Penis shaming erkekliği cinsel organlara indirgeyen bir yaklaşımın bir sonucu olup bu yaklaşım biçimi pornografik materyallerde kendisini açıkça göstermektedir.

Pornografik içerikler artık sadece kadın cinselliğinin teşhiri ile sınırlı değildir; erkeklere ve farklı cinsel yönelimlere de yöneliktir. Pornografi konusunda yapılan en yeni araştırmalarda elde edilen sonuçlar pornografik materyallerin yegâne tüketicisinin erkekler olduğu iddiasını desteklememektedir. İnternetin yaygınlaşması ile birlikte kadın pornografi izleyicisi oranının net bir biçimde arttığı ve bu artışın sürdüğü görülmektedir (Arıdur, 2020). Ayrıca erkek egemenliğine ve şiddetine dayalı anaakım pornografik materyallere karşı feminist pornografi adı verilen ve her ne kadar pornografinin bir alt başlığı ya da türü olsa da mevcut sistem tarafından yeniden üretilen eşitsiz cinsel rollere karşı çıkmakta olduğu iddiası taşıyan yeni türler ortaya çıkmaktadır (Van Brabant, 2017: 193-194). Klasik pornografi erkekler içindi ve kadının cinsel sömürüsüne dayanmakta idi. Pornografi bir başka açıdan erkeklerin cinsellik korkusunun ve kadın korkusunu da yansıtmaktaydı. Ancak, bu kadınlar için pornografi ol(a)mayacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü porno endüstrisi pazarı genişletmek istemekte ve büyüme alanı olarak kadınları ve LGBTQIA2S+ bireyleri hedef almaktadır. Bu endüstri yeni büyüme alanı olarak kadınları ve eşcinselleri hedeflemektedir. Porno endüstrisi, bu nedenle, bir yandan hardcore pornografiden kadınlara yönelik softcore pornografiye kayarken, öte yandan artan talebe cevap vermek için pornografinin türlerinin heteroseksüel cinsel ilişkiyle sınırlı kalmayacak oranda çeşitlenmesi ve homoseksüel ve biseksüel pornonun önlenemeyen yükselişi de pornografi de *mağdur* ya da *kurban* olarak gösterilenin sadece kadın cinselliği olmadığını göstermektedir.

Pornografinin temel odak noktası tahakküm, nesneleştirme, aşağılama ilişkileri ve sömürü olup cinselliğin gösterimi bağlamında cinsellik nesneleştirilmekte, aşağılanmakta ve sömürülmektedir.

⁹ "Penis shaming ile hegemonik erkekliğin öne çıkardığı ima küçük penisli erkeğin kadınları tatmin edemeyeceği, bunun için büyük penisin gerekli olduğu mitidir" (Wolfe, 2020).

2000'li yıllara kadar modern pornografinin 300 yılı aşkın tarihinde bu nesneleştirilmenin erkek egemen kültürün kadın bedenini nesneleştirilmesi olarak işlediği açıktır. Ancak, günümüzde, bedenin ve cinselliğin nesneleştirilmesi işi sınırlarını giderek genişletmektedir. Kadınların ekonomik nedenlerle porno ve fuhuş endüstrisine sürüklendikleri ve bu çalışma alanında yer almayı kendi özgür iradeleriyle seçmedikleri konusunda çok şey yazılıp söylenmiş ve filmlere konu olmuştur. Ancak buradan yola çıkarak fuhuş ve porno endüstrisinde yer alan erkekler konusunda pek bir şey yazılıp söylenmediği için sanki bu alanda çalışmayı kendi özgür iradeleriyle benimsemiş oldukları ve hatta bu endüstri içerisinde yer almaktan keyif aldıkları gibi bir algılama ve yanılsama yaratılmaktadır. Özellikle porno endüstrisi içinde yer alan erkeklerin, ama öte yandan porno tüketicilerinin kahir ekseriyetini oluşturan erkeklerin durumunu da farklı bir bakış açısından ele almak gereklidir. Porno endüstrisinde çalışan erkekler (yapımcılar ve dağıtımçıları hariç) ile birlikte porno tüketicisi olan erkekleri endüstrinin gizli suç ortakları gibi görmek anlayışına karşı mesafeli bir tutum takınılmalıdır. Porno ve fuhuş endüstrisinin kurbanları, izleyiciler ve müşteriler dahil olmak üzere, sadece kadınlarla ilgili bir mesele olmanın çok ötesindedir. Ayrıca pornografi karşıtı hareket de dahil olmak üzere olayın bir kadın meselesi olarak görülerek erkeklerin pornografi ile mücadeleden dışlanması doğru bir yaklaşım değildir. Eğer pornografi tartışılacaksa, hatta pornografiye karşı bir mücadele yürütülecek ise kadın ve erkekler ve trans bireyler dahil olmak üzere bütün cinsel eğilimlere/yönelimlere sahip olan bireyler beraber hareket etmelidirler. Dolayısıyla pornografi sadece feminist ve kadınlar için bir mesele değildir. Pornografi sadece kadın çalışmaları açısından değil, literatürde toplumsal cinsiyet çalışmalarının bir parçası olarak yer almaya başlayan erkeklik çalışmaları açısından önemlidir. Bir toplumsal cinsiyet meselesi olarak ele alınması gereken pornografi konusunda kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet bağlamında bu meseleye eğilmeli ve hatta hem cinselliğin değişik boyutlarını her yönüyle incelemek, hem de kadınlar ve erkekler ve de heteroseksüeller, homoseksüeller ve transseksüeller arasındaki derin toplumsal yarılmayı azaltmak için ortak çalışmalar yapmalıdırlar. Feminist hareketin kadın, kadın bedeni ve cinselliği ile ilgili görüşleri tartışılırken toplumsal cinsiyet çalışmaları çerçevesinde *feminizm ve erkeklik çalışmalarının bir arada olabileceğinin ve her iki alanın da birbirine katkı sağlayabileceğinin fark edilmesi* gerekir (Arıduru, 2020: 63).

Erkeklik İdeolojisi ve Erkekliğin Krizi: Machismo Etiği, Hegemonik Erkeklik

Kadınlık ve erkekliğin sabit kategoriler olmadığını, kültürel ve dolayısıyla içinde yaşanan topluma ve zamanla ilişkili olduğunu feminist düşünceler, toplumsal cinsiyet kavramı ile hepimize öğretmiş bulunmaktadır. Ne yalnızca bir *erkeklik* ne de yalnızca bir *kadınlık* vardır. Toplumsal olarak üretilen ve ideal erkek ve kadın ölçütlerini ortaya koyan kadınlık ve erkeklik imajları vardır. Bu çerçevede ideal erkek imajını içeren hegemonik erkekliğin diğerlerine üstün konumda olduğunu söyleyebiliriz. Hegemonik kadınlık anlayışı zaten sorgulanmaktadır; pornografi bağlamında sorgulanması gereken hegemonik erkeklik anlayışı ve machismo etiğidir. R. W. Connell'a göre (1993, 2016, 2019) bu hegemonik erkeklik, sadece kadınlarla değil, tâbi kılınmış erkekliklerle ilişkili olarak inşa edilen bir erkeklik olup dolayısıyla hem kadınlarla hem de hegemonik erkeklikle çatışan erkekliklere hükmetmektedir ve sadece kadınlar üzerinde değil marjinalleştirilen erkeklikler üzerinde de iktidar sahibidir. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (2016) başlıklı kitabında hegemonik erkekliğin her zaman kadınlarla ilgili olmakla birlikte ikincil konuma itilmiş erkeklik biçimlerinden bağımsız olmadığını ve inşa edilmediğini söylerken farklı erkeklik biçimleri ataerkil düzenin işleyişinde büyük bir paya sahip olduğunu da söyler (Connell, 2016: 268). Bu noktada, hegemonik erkekliğin ataerkil düzenin işleyişinde büyük paya sahip olması gibi, farklı erkeklik biçimlerinin var olmasının da bu düzene karşı mücadelede vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunun söylenmesi gerekir.

Günümüzde erkekliğin krizde olduğu söylenmekte, ancak kimi düşünürler erkeklik krizinin erkekler tarafından yaratılan yapay ve aldatici yanları olan bir kriz olduğu düşüncesini öne çıkarmaktadırlar. Bugün, her ne kadar düşük yoğunluklu olsa da bir erkeklik krizi vardır ve iyi ki de vardır. Erkek egemenliği bütün dünyada hala çok güçlü olmasına rağmen bu maskülen, machismo etiğine dayalı hegemonik erkeklik anlayışına yöneltilen güçlü eleştiriler sonucu yaşanan bir erkeklik krizinden söz etmek yanlış olmayacaktır. Kadın hakları mücadelesinin erkeklerin sahip oldukları ayrıcalıkların bir kısmını kaybetmelerine, kadınlar üzerinde eskisi gibi tahakküm kuramamalarına karşı erkeklerin duydukları tepkiler bir yana, erkekler arasında da hegemonik erkeklik anlayışına karşı yükselen itirazlar

hegemonik erkekliği krize sokmuştur. Kadınların eşitlik mücadelesinin erkeklerde derin endişelere neden olması sonucunda, erkek egemen söylemler bu krizden çıkmak ve eski üstün konumlarını yeniden elde edebilmek için ve kaybedilen erkekliklerini yeniden kazanmak için mücadele etme düşüncesiyle tepki gösterirken; bu krizin aynı zamanda erkek egemenliğinin yıkılması için bir fırsat olduğu düşüncesine sahip olan kadın ve erkekler ise, hem kadınlara, hem de erkeklere zarar veren şiddet ve güce dayalı bu erkek egemen anlayışın geriletilmesi ve yıkılması için mücadele etme düşüncesini öne çıkarmaktadırlar. Geleneksel erkeklik algısının sarsılmasından şikayetçi olan erkekler, bu algıyı yeniden güçlendirmek ve erkekliğin yıkılmaz bir kale olarak yeniden inşa edilmesi; sürmekte ve giderek *kadınılaştırılan* erkeklerin kapitalizm öncesi geleneksel toplumun erkeklik anlayışına geri dönmeleri gerektiğini öne sürmektedirler. İşgücünde kadınların ağırlığının artması ile birlikte, erkeklerin evin tedarikçisi konumunu yitirmesine ve egemen erkeklik modelinin eril ayrıcalıklarının sarsılmasına en çok tepki gösterenlerin muhafazakâr, sağ popülist politikalar tarafından destek bulduğu söylenebilir. Bu politikalar, erkekliğin eski otoritesini yeniden tesis etmek gerektiğini; *mağdur* olanın aslında *erkekler* olduğunu savunur. Bunun yanı sıra, yalnızca, geleneksel toplumu ve dinsel değerlere dayalı bir kadın ve kadın cinselliği anlayışını savunan eş-anne rolünü içtenlikle benimsemiş itaatkâr kadınlar olduğu tezini öne çıkaran kadınları değil, aynı zamanda siyahları, eşcinselleri ve mültecileri de hedef alan *beyaz adamı*, erkek ideolojisi savunucuları olarak niteleyebiliriz. Bu erkeklik krizinin çözümünün hegemonik erkeklikten, onun değerlerinden uzaklaşarak eşitlikçi ve özgürlükçü bir toplum ve bunun için de eşitlik, özgürlük ve empati temelinde bir ilişki kurulmaya çalışılmasından geçmekte olduğu açıktır (Winter, 2004; Mishra, 2018; Lenders, t.y.). Greer'in belirttiği gibi, erkekler *cinsel enerjinin tek emanetçisi ve kadın ve çocukların evrensel koruyucusu olarak imkânsız yüklenediklerini anlamış olmalıdırlar* (Greer, 1996: 17).

Porno karşıtı radikal feministlerin pornografi ile ilgili iddialarının geleneksel kadın-erkek rollerine dayandığını ve cinselliği sadece kadın-erkek arasında gerçekleşen heteroseksüel cinselliğe indirgediğini ve erkek cinsel organına yüklediği anlam ile cinsiyet eşitsizliğine dayalı rolleri yeniden ürettiğini belirten Segal (1992), pornografinin de temeli olan geleneksel cinsel ilişki şeklinin her yerde karşımıza çıktığını ve bu heteroseksüel ilişki biçiminin erkeğin egemen olduğu, kadının teslim olduğu, bir tarafın fethederken, öbür tarafın işe teslim olduğunu, bir taraf aktif iken diğersinin pasif (boyun eğen, rıza gösteren) olduğunu söyleyerek asıl mücadele edilmesi gereken pornografinin özelliklerini de ortaya koymaktadır. Otoriter erkek/itaatkâr kadın modeli ya da daha geniş bir bağlamda otoriter/itaat eden ilişkisine dayalı bir ilişki biçimi ki, bunun bildiğimiz pornografi ile sınırlı olmadığını ve pornografi tanımının bu anlamda genişletilmesi gerektiği söylenebilir. Erkek cinselliği, Segal'in de belirttiği gibi, her zaman tüm erkekleri temsil eden ve tüm erkekler tarafından ortak paylaşılan deneyimleri göstermemektedir Segal'e göre erkek cinselliğinin mutlaka baskı ve şiddet içermesi ve egemenlik/tahakküm kurmakla ilişkili olması da gerekmez ve zaten çoğu zaman öyle değildir. Bu hegemonik erkekliktir ve hegemonik erkeklikle ataerkil şiddet arasında bağlantı vardır (Segal, 1992: 256-264). Eril heteroseksüel arzu da heteroseksüel cinsel ilişki de pornografi karşıtı feministleri okuduğumuzda edindiğimiz ilk izlenim gibi, kadını aşağılayan bir eylem biçimi değildir. Cinsel özgürlüğün kadını özgürleştireceği fikrinden uzak olduğu gözlemlenen radikal feministlerin iddialarının aksine, bu bir anlamda heteroseksüel kadın cinselliğini de tartışmalı hale getirmektedir. Atarekil şiddetle ve otorite ile bağlantılı cinsellik, Connell'in de (1993, 2016, 2019) belirttiği gibi, *güce dayalı üstünlük* fikrini sürdüren hegemonik erkeklikle ilişkili olup bu üstünlük biçimi karşı tarafın rızasına dayalıdır ve erkek üstünlüğüne rıza göstermek de erkek hegemonyasını ya da hegemonik erkekliği kabullenmek anlamına gelmektedir. Burada sorun, erkeklikle değil hegemonik erkeklikle ilgilidir. Hegemonik erkeklik anlayışı, kadınlar üzerinde olduğu kadar erkekler üzerinde de çok ciddi, hatta ölümcül baskılar yaratmaktadır. Sizi arzulayan değil rıza gösteren bir kadınla cinsel ilişkiye girmek, kadının cinsel organı aracılığıyla yapılan bir mastürbasyondan fazla bir şey değildir.

Yapılan araştırmalar erkek intiharlarının en temel nedenlerinden birinin hegemonik erkek ideale ulaşmakta yaşanan başarısızlıklar olduğunu ortaya koymaktadır. İntihar eden erkeklerin önemli bir kısmı hegemonik erkeklik ideallerine sıkı sıkıya bağlı ama bu gerçekleştirilmesi imkânsız idealleri hayata geçirmede başarısız incinmiş erkeklerdir. Don Juanizm olarak bilinen; kadınlardan yoğun ilgi ve arzu gören ve onları özellikle cinsel açıdan fetheden erkek ideali, patolojik bir yanılsama olup bu durumun,

erkeklerin yanı sıra cinsel cazibesi ile bütün erkeklerin gönlünü fethetmeyi amaçlayan kadınların da çocukluklarından başlayarak yaşamlarında ilgi ve sevgi eksikliğinden kaynaklanan ve bu açığı kapatmaya yönelik davranışlardan kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Erkekler hegemonik erkeklik ideallerinin işaret ettiği gibi güçlü fatihler değil, ne kadar gizlemeye çalışırlarsa çalışsınlar, duygusal desteğe muhtaç kırılgan/incinebilir varlıklardır ve bu hegemonik erkeklik ideali onları duygusal destek alabilecek yakınlıklardan da yoksun bırakmaktadır (Swami ve ark., 2008). Erkekler üzerindeki, bu, her zaman güçlü ve sert olma, asla zayıflık göstermeme konusundaki eril baskı sonucunda, erkekler zayıflık olarak görülerek ayıplanan ve izin verilmeyen duygularını bastırırlar ve kırılganlıklarını gizleme yoluna giderler. Erkeksi olmadığı gerekçesiyle reddedilen duygular erkeklerde duygusal katılma/kütleşme yaratır ve birçok erkek aslında bunun, bilinçli olmasa da farkındadır. Erkeksi ve kadınsı, başka bir deyişle eril ve dişil anlam dünyaları arasında yaratılan bu derin yarılma sonucunda birçok erkek (hatta belki de birçok kadın) duygularını bastırma yoluna gittiklerinden ve bu durumu kültürel değil, *doğal* bir durum zannedip diğer dünyalar ile diyalog kurmayı ve anlama çabasını gereksiz bir uğraş gibi gördüklerinden, kadınlar da bundan tamamen istisna olmamakla birlikte, özellikle erkekler başkalarıyla empati kurma becerisinden önemli ölçüde yoksun kalırlar. Bu kültürel ve toplumsal cinsiyet anlayışı sonucu kurulan kadın-erkek karşıtlığı özellikle erkeklerde kendi isteklerinin tatmininin önünde engel olarak gördükleri her şeye düşmanlık gibi sonuçlar doğurmakta ve karşılıklılığı, iki bağımsız özne arasında duyguların karşılıklı akışkanlığını, geçirgenliği önemsememe gibi sonuçlar yaratmakta ve cinsel iletişimlerinde kadınları istismar etmeye ve kadınları bir cinsel tatmin aracı: nesnesi olarak görmeye ve bunun sonucunda doğal: doğanın kendilerine bahşetmiş olduğu üstünlüklerini ve kontrol yeteneklerini yitirmelerine neden olabilecek güçlenmiş bağımsız/boyun eğmeyen kadınları bir tehdit olarak görmek gibi sonuçlara da yol açmaktadır ki cinselliğin nesneleştirilmesi olarak şiddet içeren pornografiye bir de buradan bakmakta yarar vardır (Haskaya Suna, 2019).

Kendilerine, karşı cins olan kadınlarla empati kurmak değil, onları kontrol etmek öğretilen ve kadınları cinsel olarak arzularını erkek merkezli romantik aşk söylemi ile kadınları fethetmek ve onları erkeklere tabi kılmak bir aracı olarak görmeye şartlandıran eril bakış kadın bedeninin cinsel olarak nesneleştirilmesini getirirken, nesneleştirildiği ve ancak üzerinde kontrol kurabildiği sürece sevebildikleri kadınlarla ilişki kurmaya çalışan erkekleri de yaşamaktan ve birlikte haz almaktan yoksun bırakmaktadır ki, kadın sevgisi birçok kez kadın nefretine ve kadına yönelik tacize ve şiddete dönüşebilmektedir (Ward, 2020). Heteroseksüel pornografik anlatılarda ve filmlerde, kadının mastürbasyon aracı düzeyindeki bir cinsel organ (vajina sahibi bir yaratık) olarak görülmesi/gösterilmesi ve erkeğin de büyük ve sert bir penis sahibi olmasının yüceltilmesi ve cinsel ilişkinin bir sokma, çıkarma ve saplama düzeyine indirgenmesi erkekleri de erotik deneyimden, hatta çiftleşmeden yoksun bırakmaktadır ki, bu yolla, kişiler arası bir ilişki, organlar arası bir ilişkiye dönüşmektedir. Burada, insanların şefkat ve sevilme gereksiniminin cinselliğe kaydırılması söz konusu olup; *insanların elde edebildikleri tek şefkat türü cinsel organlar yoluyla olursa, peşinden koştukları şey de o olur* anlayışı ortaya çıkmaktadır. Romantik aşk söylencelerinin kadınların reel yaşamdan doğan acı ve memnuniyetsizliklerini yatıştırmak için kullanılan bir araç haline gelmesi gibi, pornografi de burada, genelde erkeklerin reel yaşamdan doğan acı ve memnuniyetsizliklerini, özellikle de cinsel tatminsizliklerini ve sevilme ihtiyaçlarını bir nebze olsun yatıştıracak ve örtecek bir araç olarak işlev görmektedir. Yaşamın ağır baskıları, acılar ve hayal kırıklıkları ile karşılaşan insanlar, yaşamlarını bir nebze olsun katlanılabilir kılmak için ikame edici doyumlar aramakta ve bu arayışlar içerisinde kendilerine sunulan bu düş endüstrisi müsekkinlerinden: yatıştırıcılardan vazgeçememekte, bunların müptelası: tiryakisi olmaktadır. Bu çerçevede, romantik masalların kadınlara, pornografik ürünlerin ise erkeklere zavallılıklarını unutturan ve küçümsemelerini sağlayan (böylece kendilerini iyi hissetmelerini, well-being sağlayan) *muazzam oyalanmalar, bu zavallılığı azaltacak dolaylı tatminler* sunduklarını söyleyebilmek mümkün görünmektedir (Freud, 2019: 35).

Ancak pornografi hazzı çoğaltmak ve uyarımı sağlamak anlamında çok da fazla bir işe yaramamaktadır. Çünkü pornografik materyallerin bu denli yaygınlaşmasının ve sürekli sınırları zorlama arayışının sonucunda, sıradan uyarılma yolları etkisini yitirmeye başlamıştır ve cinsel uyarılmanın sağlanması giderek daha da güçleşmektedir. Pornografik materyaller doyum sağlamak bir yana, uyarılmayı da giderek güçleştirmekte ve bunun için porno endüstrisi sürekli bir değişim/yenilik çabası içinde

cinselliğin sınırlarını zorlamaktadır. Klasik pornografik materyallerde erkeklerin değil kadınların cinselliği sergilenirken, kadın açık bir biçimde ötekileştirilirken ve kadın cinselliğinin sergilenmesi baskın iken, günümüzde porno endüstrisinin bu tatminsizlikten fayda sağlamak için pazarı genişletme çabaları içinde kadınlara, eşcinsellere ve biseksüellere de yönelmesi sonucunda artık erkek bedenleri ve cinselliği daha çok sergilenmeye başlanmıştır (Firestone, 1993: 158).

Taciz, Tecavüz, İstismar ve Gasp

Pornografiyi ele aldığımız bu yazıda genelde tacize, özel de ise cinsel tacize bir parantez açmak gerekiyor. Taciz bir suçtur ve tabii ki cinsellikle sınırlı olmadığı gibi sadece kadınlara yönelik tacizle de sınırlı değildir. Öte yandan taciz bir güç kullanarak boyun eğdirme ve itaat ettirmeye dayalı olan ve düz şiddetle sınırlı olmayan bir şiddet biçimidir. Bir zorbalık biçimi olarak taciz, kişiden kendisinin vermek istemediği bir şeyi almaya çalışmayı işaret eder. Taciz ve tecavüz bir işgal çabası, sınır ihlali ve işgal faaliyetidir. Ya da tam tersinden söylendiğinde, sınır ihlali ve işgal, taciz ve tecavüzün işidir. Taciz bir sınır ihlali bir gasp girişimi iken, tecavüz ise sınırın ötesine geçip fiilen bedeni gasp etmek (zorla, güç kullanarak el koyma) işidir. Cinsel tecavüz insan bedeninin bütünlüğünün ihlal edilmesinin, ona dokunulmasının ötesinde bedenin fiilen gaspıdır. Bu güç kullanımı/zorbalık, kaba güç (fiziksel şiddet) kullanımı ile sınırlı olmaması nedeniyle; ekonomik, politik ve nüfuz güçlerinin orantısız kullanılması da taciz ve tecavüz kapsamında yeniden değerlendirmelidir. Taciz ve tecavüz, hukuk: haklar anlamına geldiğine göre, hukukun ihlalinin ötesinde gaspı anlamına gelir. Burada cebirin yanı sıra hileyi de ele almak, cebre dayanmıyor diye hileyi masumlaştırmamak gerekir. Sonuç olarak, cebren (zor kullanmak) veya hile (aldatmak) ile insanların kutsal, dokunulmaz olan bedenlerinin, mahremiyetinin ve iffetinin (içsel temizliğinin) bütün sınırları ihlal edilmiş, beden örtüsü kaldırılarak çıplak bırakılmış ve böylece mahremiyetinden arındırılarak içine zorla ya da hileyle girilmiş, kendini savunma araçları elinden alınarak nefis-i müdafaa imkanından eli-kolu bağlanarak vb. mahrum edilmiş (yoksun bırakılmış) ve bedenin tamamın bilfiil işgal edilmiş zorla el konulmuş ve oraya yerleşip ondan kendilerini tatmin için istifade etmeye (yararlanmaya) sömürmeye başlanmış ise burada bir tecavüzden söz edilmektedir. Mütecaviz kelimesinin kökü cevazdan gelir: taciz eden, tecavüz eden, saldıran, sataşan, sarkıntılık yapan, sınırı ihlal eden anlamındadır. Mütecaviz (tecavüz eden) kendisi iffetsizlikle malul olmanın yanı sıra başkalarının iffetine de saldıran, onların mahremiyetini ihlal eden kişidir. İffeti- mahremiyeti-masumiyeti katletmeye çalışan kişidir. Bu söz ile de kaba güç kullanımı ile de: sembolik-sözel veya düz şiddet yolu ile de olabilir. Bu yüzden de mütecaviz kelimesi, sadece cinsel taciz ve tecavüz anlamında değil, en geniş anlamı ile ele alınmalıdır. Mütecaviz olmak izinsiz birinin bedenine temas etmek, onun mahrem alanına müdahale etmek, mahremi hakkında söz söylemek vb. her türlü eylemi kapsar. Bu incitici olmanın ötesinde insanı yaralayıcı eylemlerin hepsi taciz ve tecavüz kapsamındadır. Geniş anlamıyla güç kullanımı ile ilgili olan taciz ve tecavüz de kullanılan güç meselenin özünü oluşturur. İnsan bedenine yönelik taciz ve tecavüz, bir yurdu işgal çabası gibi, alçakça bir saldırıyı, bir işgal çabasını işaret eder. Bu Mehmet Akif'in söylediği gibi *hayâsızca bir akındır*¹⁰ ve bu akını püskürtmek için, her ikisinde de insanlar bütün güçleriyle direnmeli ve teslim olmayı reddetmelidirler. Taciz ve tecavüz, masumiyetin-iffetin katline soyunmaktır. Cevaz vermek terimi, tecavüze karşı müsamahakâr bir tutum içinde olmak, yardım etmek, rıza göstermek veya boyun eğmek suretiyle tecavüzün gerçekleşmesine müsaade etmek eylemidir. Güce boyun eğerek bedensel bütünlüğe yönelik bu saldırıya cevaz vermiş olanlar da masumiyetlerini (iffetlerini) yitirmiş olurlar.

İstismar kelimesi Arapça *smr*¹¹ kökünden gelmekte olup sömürü kelimesi ile eş anlamlıdır. İngilizcede *exploit/abuse* ile karşılanmaktadır. Ancak içinde bulunduğumuz coğrafyada istismar kelimesi çocuk istismarı, daha da çok çocuğun cinsel istismarını işaretleyerek, cinsel istismar bağlamında kullanılmaktadır. Oysa istismar (sömürü) kelimesinin ekonomik sömürü başta olmak üzere çok geniş bir anlam alanı olduğunu biliyoruz. Bu nedenle Arapça kökenli bir sözcük olan istismara yine Arapça

¹⁰ https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/istiklalmarsi_metin.pdf (Mehmet Akif ERSOY, İstiklâl Marşı, 1921). Beşinci kıta:

“Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.”

¹¹ <https://www.nisanvansozluk.com/kelime/istismar> (İstismar: İşletme, semeresini alma. Kendi menfaati için birini aldatma).

içinden ve yine aktif-pasif, özne-nesne ilişkisi bağlamından bakmak gerekir. İstismar (sömürü) gücünün, güce sahip olanın/gücü ele geçirenin, güçsüz olanın/bırakılanın güçsüzlüğünden istifade ederek (yararlanarak) kendi lehine çıkar sağlama girişimidir. Bu girişim güçsüzün aleyhine, gücünün ise lehinedir. Sonuç olarak, cinsel taciz, tecavüz (güç kullanma/şiddet) ile cinsel istismar birbirinin yoldaşdır. Güçsüzlükten istifade edilerek kişinin hayatına yapılan her türden müdahale/ihlal insanın bütünlüğüne/özzerkliğine karşı yapılan, en hafifinden, bertaraf edilmesi gereken bir *darbe girişimidir*. Gücü elinde tutanın, bu gücü tahkim etmek (tahakküm kurmak) için insanların mahremiyetini ihlal etmesi, mahremiyetine karşı hürmetkar değil, mütecaviz davranmasıdır, kınanması ve hatta tel'in edilmesi gereken gasptir çünkü. Gasp, bir başkasına ya da başkalarına ait olana zorla el koyma ve sonrasında güç kullanarak elde tutarak ondan istifade etme (yararlanma) işidir: cinsel açıdan gasp, tacizin ötesinde tecavüz ve tecavüz ettiği bedeni güç kullanarak istismar (sömürü) etmeye devam etmeye karşılık gelmektedir.

Toksik (Zehirleyici) Erkeklik

Artık tarihin karanlıklarına gömülerek geride bırakılması gereken ve erkeklerin de yaşama sevincine engel olan güç ve tahakküme dayalı bu hegemonik erkeklik biçimleri (machismo etiği) 2010'lı yıllardan itibaren *toksik erkeklik* olarak da anılmaktadır. Toksik erkeklik kavramı ilk kez 1980'li yılların başlarında, 1990'larda feminizme tepki duyan "Mythopoetic Men's Movement" (Mechling & Mechling, 1994) tarafından, bugünkü anlamından çok farklı bir biçimde, sanayileşmenin ve yükselen feminizmin erkekler arasındaki güçlü derin duygusal bağları, arkadaşlığı, eril enerjiyi tahrip etmesi sonucu gerçek erkekliğin toksik erkekliğe dönüştüğü anlamında kullanılmış ve erkeklerin lightlaşmasına ya da light erkekliğe karşı çözüm olarak da geleneksel *derin erkekliğe*, eril tinselliğe geri dönüş savunulmuştur. Günümüzdeki anlamıyla toksik erkeklik ise hegemonik erkeklik ideallerini benimseyenleri işaret etmek amacıyla saldırgan, tahakkümcü, şiddet uygulayan, maço, hipermaskülen, mizojinist, homofobik ve benzeri maço erkekleri nitelerek için kullanılmaktadır (Morgan, 2019). Bütün erkekleri mahkûm eden ve hegemonik erkeklik ideallerin derin bir bağlılığa sahip olduğunu ve erkeklerin bütününe sağlıksız, ama bir kısmının daha az, bir kısmının ise daha çok sağlıksız olduğunu öne sürenler olmakla birlikte; toxic masculinity kavramından türetilen ve maskülenliği işaret eden toksik erkeklik kavramı; güce, şiddete ve boyun eğdirmeye dayalı maço kültürünü/machismo etiğini esas alan hegemonik erkeklik anlayışını anlatmak için elverişli bir kavram olarak görünmektedir. Çünkü, çocukluklarından başlayarak erkeklere erkeksi: maskülen duygularını bastırmamayı (ama kadınsı olarak görülen duygularını bastırmayı), sert, rekabetçi, güçlü, saldırgan, iddialı olma, kendini kadın üzerinde hak sahibi görme, kadın üzerinde üstünlük ve kontrol kurma, kadınsı olmama ve benzerlerini öğreterek erkekleri birer işgalci ve istismarcı olmak üzere yetiştirmeyi esas alan ve erkekliği tahakküm kurma eğilimi ile ölçen toksik erkeklik kadınlarla birlikte erkekleri de zehirlemektedir (Jensen, 2019; Pvirmones, 2016). Toksik erkeklik olarak nitelenen bu erkeklik modeli otoriter kişilik özelliklerine dayalıdır ve erkek egemen toplumun muhafazasına ve müdafaasına dayalıdır. Otoriter erkeklik modeli dayatmacı tutumları; kendisinin altında gördükleri üzerinde otorite kurmak, kendisinden üstün olarak gördüklerine (otoriteye) itaat ve kendinden zayıf olana zulmetmeyi içerir. Disipline dayalı ebeveynlik, babanın üstünlüğü, cinsel baskı ve muhafazakâr ahlak gibi unsurlar otoriter erkekliğin temel özellikleridir (Connell, 2019: 54).

Pornografik materyaller bu toksik erkekliğin imgelemine seslenen ürünlerdir. Pornografinin birçok yönden doğal cinsel davranışların çok ötesinde abartılı ve gerçek dışı temsillere dayalı olması, sonuçta, insan cinselliğinin yaratıcı potansiyelini artırmaya değil, köreltmeye hizmet etmektedir. Sadece cinsel birleşmeye ve cinsel organlara odaklanan pornografi de cinsel eylemlere katılanlar her zaman sekse hazır ve nazır bulunmakta, adeta yerlerinde duramamakta ve cinsel eyleme geçmek için değişik bahaneler üretmek işe koyulmaktadır. Pornografik ürünlerde kişilerin cinsel olarak güçlerinin, cinsel organların büyüklüklerinin, cinsel tatminlerin çokluğunun, yani cinselliğe dair beceri ve olumlanabilecek her şeyin abartıldığı bir dünyadır. Cinsel birleşmeyi standartlaştıran ve bunu kategorize eden deneyim temsilleri yoluyla cinsel eylemler sınıflandırılarak daraltılmaktadır (Soydan, 2019: 140). Porno filmler, gerçek yaşamda rastlanması mümkün olmayan bir "hayal dünyası" yaratmakta olup, pornografinin dünyasında cinselliğin duygusal yönü yok sayılarak her şey cinsel organların durmak bilmeyen devinimine ve ilişkiye girme sıklığına ve ilişki çokluğuna indirgenmiştir (Aydın, 2009: 268).

Pornografik materyal tüketicilerinin amacı cinsel bir haz duymaya ve zevk almaya yöneliktir, ancak aynı zamanda buna cinsel eylemin kendisinden değil, cinsel eylemleri gözetlemekten haz duymak duygusu eşlik etmektedir. Pornografi cinsel tabuları yıkmak bir yana, insanları röntgencilığe yöneltilmektedir ve pornografinin, bağımlılık yarattığı, birçok çalışmada ortaya konulmuştur. İnternette önce pornoyu yalnızca haftalık bir uğraş olarak gören erkeklerin internetle birlikte günlük porno izleyicileri durumuna geldikleri kabul edilmektedir. Porno bağımlılığı, bir süre sonra daha fazlasını isteme, duyarlılığın azalması ve davranışları etkileme gibi sonuçlar doğurmaktadır. Porno bağımlıları zamanla pornografik materyale karşı duyarlılığı kaybetmekte, daha önce izlediği şeye karşı heyecanını yitirerek daha fazlasını istemektedir. Öte yandan izlediği porno sahnelerini gerçekleştirmek istemekte, normal cinsel ilişkiden heyecan almamaya başlamakta, karşı cinsi bir seks nesnesi olarak görmeye başlamaktadır (Paul, 2007: 280).

SONUÇ

Hegemonik erkeklik idealleri ve onun erkeğe ve kadına bakış açısı hem kadınları hem de erkekleri incittiği gibi, hepsi için ölümcül riskler barındırmaktadır. Oysa, Connell'in de belirttiği gibi, erkek egemenliğini kabul eden kadınlar olduğu gibi buna direnen ve karşı çıkan kadınlar da vardır. Aynı zamanda kendilerine dayatılan *erkeklik ve erkek olma* adı altındaki rolleri benimsemeye zorlanan erkekler arasında da bu rolleri kabul eden erkekler olduğu kabul etmeyenler de vardır (Connell, 2016: 269-270).

Öte yandan, erkekliğin ortadan kaldırılıp yerine dişillik'in ikame edilmesine çalışmak, erkekliğin bütün unsurlarını kötü sayan cinsiyetçi bir yaklaşımdır. Ortadan kaldırılması ve geride bırakılması gereken; otoriteye, şiddete ve sömürüye dayalı erkeklik biçimleridir. Bu çerçevede hegemonik erkeklik biçimlerinin kaba güce ve şiddete dayalı olduğunu söyleyebiliriz. Bu şiddet eşitsizliği körüklemektedir. Bu nedenle, şiddet karşıtlığının erkeklerin de kadınların da özgürleşme mücadelelerinde göz ardı edilemeyecek büyük bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için erkeklerin önce ataerkilliğin kendilerine getirdiği avantajlardan ve ayrıcalıklardan bütünüyle vazgeçmeleri, bu ayrıcalıkları açık bir biçimde reddetmeleri, kadınların da bu ataerkil düzene yatırım yapmaktan vazgeçmeleri şarttır. Connell (2019), kadınların ataerkil düzene yatırımları arasında kadınların ataerkil dinlere bağlanmalarını, romantik anlatılara rağbet göstermelerini, çocukların yaşamlarına farklılık/tahakküm ilişkisini dayatmalarını, kürtaj hakkına karşı çıkıp eşcinsellikle mücadele etmelerini göstermektedir ki, din-muhafazakarlık, mistik öğretilere gösterilen aşırı ilgi ve erkek çocukları birer gerçek erkek olarak yetiştirmeye çalışan ve onları ömür boyu koruyup kollamayı kendisine görev telakki eden anneler bu yatırımların en önemlileridir. Bunlara rekabetçi ve bireyci spor türlerine ve şöhrete yapılan tüm yatırımları da ekleyebiliriz. Kadınların da askerlik mesleğine rağbet göstermesi de ataerkil düzene yapılan bir yatırımdır. Askerliğin yanı sıra kadın boks, güreş vb. erkek egemen görülen alanların kadınlara da açılmasını savunmak ve doğrudan şiddet içeren sporlara verilen önem gibi durumlar da bu yatırımlar arasındadır. Kadınlar şiddete ve sömürüye yatırım yapmayı reddetmelidir. Çünkü bu kadınlar ile erkekleri eşitlemeye değil, toksik erkekliğin kadınların bedenine sirayet etmesine ve güçlü kadınlar yaratmaya değil, şiddetin ve gücün egemenliğini pekiştirmeye yarar. Özgürlük arayışlarında şiddeti ve militer tavırları destekleyen kadınlar, insanlıktan çıkmış bu hegemonik erkek ideallerinin sürdürülmesine katkıda bulunurlar. Mill'in işaret ettiği gibi (2017: 148), bu türden militer erdemlerin, *var oluşlarını, büyük ölçüde erkeklerin kadınlar tarafından hayran olunma arzusunun borçlu* olduğunu da bu bağlamda, unutmamak gerekir. Dolayısıyla, sorunun esası hakkın değil, şiddetin ve gücün egemenliğidir ve ortadan kaldırılması gereken egemenlik biçimi bu güç odaklı ve dolayısıyla şiddeti gerekli gören, olumlayan, hatta mistifiye eden bu egemenlik anlayışıdır. Bu egemenliğin taşıyıcılığının kadınlar tarafından yapılması sonucu değiştirmez. Söz gelimi otoriter erkek/itaatkâr kadın modelini tersine çevirerek otoriter kadın/itaatkâr erkek modeline geçmek otorite ilişkisinin devamıdır ve sorun zaten denklemin kuruluş biçimidir. Despotizm "etekli" bir despotizm biçimini de alabilir ve hangi biçimi alırsa alsın despotizm baki kalır (Connell, 2019: 407; Connell, 1993; Greer, 1996: 302). Bu erkek egemen sistemde, güç sahibi olmaya yönelik her yatırım ataerkil ve pornografik tahakkümcü ilişki biçimlerini beslemeye yaramaktadır. Çünkü, kadınlar erkeklere ne kadar çok benzerlerse erkeksi değerleri onayladıkları için erkeklerin üzerinde o kadar az güce sahip olmayı da yeğlemiş olurlar

(Wollstonecraft, 2012: 125). Connell'in de belirttiği gibi, erkekliğin de ürettiği; dayanışma, katılımcılık ve fedakârlık içeren, korunması gereken etik değerler vardır ve bunlar *erkekler için olduğu kadar kadınlar için de korunmaya değer bir mirastır*. Buna karşılık hep görmezden gelinen *kadın kültürünün zengin mirasının* da korunması ve hatta daha çok öne çıkarılması ve mevcut toplumsal eşitsizliklerin engel olduğu diyalog imkânlarının kadınlar, erkekler ve tüm cinsel yönelimler arasında alabildiğince genişletilmesi gerekmektedir kanısındayız (Connell, 2019: 394). Cinsiyet ayırt etmeden herkesi, dereceleri farklı olsa da baskı altına alan ataerkil toplumsal düzen karşısında cinsel eğilim ayrımı olmadan bütün kadınlar ve erkekler yine erkek egemen bir bakışın ürünü olan rekabetçi ve cinsiyetçi bakış açılarından sıyrılarak ve rekabet yerine iş birliği ve dayanışmayı esas alarak birlikte, beraberce iyiye doğru mücadele etmeyi ve güçlerini birbirlerine karşı değil, birlikte, özgür bir toplum ortak amacına doğru kullanmaya çalışmak zorundadırlar. Eğer sadece iktidar ve eğlenmek için yaşamıyor isek, sağlıklı bilgiler edinmeli ve diyaloga açık bir tavır benimsemeli, hatta bizden nefret edenleri bile anlamaya çalışmalıyız. Çünkü anlamaz isek yüzyılların mirası sorunlarımızın üstesinden asla gelemeyiz. Burada temel mesele cinsiyetçi yaklaşımlardan uzak durmak, özgürlük ve eşitliği esas almak ve erkek egemenliğine ve heteroseksizme karşı çıkarken başka türden cinsel egemenlik türlerini savunma konumuna düşmemektedir. Diğer konularda olduğu gibi pornografi konusunda da sexist bias: cinsel açıdan taraf tutan bir yaklaşımdan, kadından ya da erkekten yana ya da heteroseksüellerden veya homoseksüellerden yana taraf tutucu bir tutumdan kaçınılmalıdır. Kısaca, özne olarak kendimizi kendimiz inşa etmek zorundayız. Bunu yaparken her özgür özneye de saygılı olmalıyız, çünkü, başkaları özgür değilse, ötekiler özgür değilse, biz de özgür olmayız; herkes özgür olamayacaksa, hiç kimse kendi başına veya bir topluluk olarak özgürleşemez. Cinsel özne olma arayışı da bunun ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçasıdır. Bu nedenle, cinsellik anlamında da, Segal'in de işaret ettiği gibi, heteroseksüel arzuyu mahkum etmek yerine, hegemonik konumda olan ve cinsiyetçiliğe dayalı olan ve fethetme/boyun eğme, otorite/itaat veya daha yumuşak bir biçimde hegemonya/rıza ilişkisine ve açık ya da örtük şiddete dayalı tüm özne/nesne ilişkilerine dayalı toplumsal ve cinsel iletişim biçimlerine karşı çıkmak gerekir ki, bu aynı zamanda hem ataerkil despotluk ve maçoçlukla, hem de bunun bir uzantısı olan pornografiyle mücadele etmek anlamını taşır (Segal, 1992: 264).

Erkeğin kadını *tavlamasını* bekleyen, girişimci aktif erkeği hoş görmekten de öte buna kışkırtan bakış açısı, buna karşı kadına erkeğin gönlünü çelme hakkını tanımayan bir bakış açıdır ki, bu bağlamda kadın arzusunun ya yok sayıldığı ya da bastırılması gerektiği düşüncesi hala egemen konumdadır. Erkek girişimci, rekabetçi ve aktif olan tarafı temsil ederken, kadın ise pasif, itaatkâr ve kendisi için rekabet edilen bir nesne konumundadır. Kadınların mücadelesinin kazanımlarına karşın, eş ya da cinsel partner istemiyorsa cinsel ilişki kurmaması gerektiğini kabul etmek, reddedilmek yerine halen tartışılmakta ve kadınların sevişmeye içlerinden katılmadıkları halde katlanmaları hala *doğal* sayılmaktadır (Reich, 1995: 44 ve 57).¹² Bu durum kadının cinsel nesne olmaktan kurtulup, özne olmadığının açık bir göstergesidir. Erkeğin özne olduğu ve kadının nesne (cinsel meta) konumuna indirildiği güce dayalı thanatos uygarlıkları sona ermeden fuhuş da pornografi de sona ermeyecektir. Bu nedenle, ayrımcılığa karşı eşitlikçi bir bakış açısını ısrarla savunmak ve hangi kaynaktan gelirse gelsin bütün aşağılama biçimlerini ve pratiklerini reddetmeli, etnik merkezli bakış açılarını, dinsel farklılıkları ve bunların neden olduğu önyargılar ve basma kalıp düşüncelere karşı mücadeleyi temel mücadele eksenini olarak öne çıkarmak gerektiği gibi, bütün cinsel ayrımcılık/cinsiyetçilik biçimlerine, cinsel açıdan taraf tutan bir anlayışa karşı da birlikte mücadele edilmesi gerekir. Toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmaların temel mücadele eksenini; cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele olup her türden ayrımcılığa karşıdır ve insan haklarına dayalı eşitlikçi ve özgürlükçü bir bakış açısını yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar. İçe kapanmaya, diyalog yoksunluğuna, iletişim kurmamaya ya da sözde iletişimler kurmaya dayalı bu derin yarılmaya nasıl karşı koyabiliriz? Habermas'ın söylediği, gibi (1990: 31-44), diyalog kurarak, müzakere ederek, iletişimsel eylemde bulunarak ve daha çok akli devreye sokarak karşı koyabiliriz. (Habermas, 1990: 31-44).

¹² Wilhelm Reich, 1930'larda henüz bundan çok uzağız demekteydi ve neredeyse bir yüzyıl sonra bu konuda kat edilen mesafenin yetersizliği hayal kırıklığı yaratmaktadır.

Bir erkek egemen baskı biçimi olan sansür, pornografi ve şiddet probleminin çözümü olamaz. Ayrıca *sin sector* olarak da adlandırılan porno ve fuhuş endüstrisinin, tıpkı bahis-kumar gibi, baskı ve sansür yolu ile engellenemeyeceğini tarihsel deneyimler bize yeterince göstermiş olmalıdır. Daha özgürlükçü ve eşitlikçi bir topluma doğru yol alabilmek için kısıtlanmamış bir akıl yürütme gücüne ve başkalarının akli ile açık bir diyaloga ihtiyacımız olduğu açıktır. Fransız Filozof Edgar Morin, derinleşen içe kapanmaya anlayış etiği önermekte ve böyle bir anlayışa sahip olmanın hiçbir karşılık beklemediği için büyük bir çaba istediğini de eklemekte ve bizi anlamayanları ve hatta anlamaya niyeti olmayanları bile anlamaya çalışmamız gerektiğini söylemektedir (Erdem, 2012: 85). Bu nedenle güce dayalı bir anlayışı tasfiye etmek, özellikle de mahrem alanımız olan cinselliği güç ilişkilerinden arındırmak için mücadele edilmesi gereken anlayış; varlığı diğer insanların güçsüzleştirilmesine ve kendi amaçları için *nesneleştirilmesine* dayalı tahakküm, şiddet ve sömürüye dayalı anlayışlardır. Bu şiddet, tahakküm ve sömürüye dayalı hayatı değiştirme çabasında cinsellik önemli bir yer tutmaktadır. Dünyayı ve hayatı değiştirmek istiyor isek, anlamak ve anlatmak için yorulmadan, bıkmadan, usanmadan çaba göstermekten başka bir şansımız yoktur. Düşüncenin en basit akıl yürütmesiyle kişinin bilmediği ve anla(ya)madığı bir şeyi değiştirme şansına asla sahip olamayacağı gibi, hiç kimse tek başına ne anlayabilir ne de anlamadığı şeyi değiştirebilme kudretine sahiptir. Pornografinin özünde bulunan nesneleştirme ve aşağılamanın nedenlerini anlayamaz isek onu asla ortadan kaldıramayız. Morin'in söylediğince *bizi anlamaktan aciz bağnazı anlamak, insani bağnazlığın köklerini, biçim ve belirtilerini anlamak demektir. Nefret ve aşağılamanın niçin ve nasıldır anlamak demektir. Anlayış etiği bizden, anlayışsızlığı anlamamızı ister* (Morin, 2013: 72). Anlayışsızlar bizi anlama çabasıyla, insanlıktan uzaklaşanlar ise bizi insan kalma çabamızdan alıkoymamalıdır. Bu nedenle kendimizi, ait hissettiğimiz grubun iyiliğini istemenin ötesine geçip, gruptan ötesini, bir parçası olduğumuz *insanlığı, bütün insanları gözeterek onların iyiliği için bir şeyler yapmak* düşüncesini geri çağırmalıyız. Bu da itkiden daha fazlasını, yani bilinci ve düşünmeyi gerektirmektedir.

Habermas'a göre (1990: 58), *stratejik eylemde aktör, yaptırımların tehdidine ve doyumun vaadine güvenerek karşısındakini kendi arzusu yönündeki etkileşimin sürmesi için iknaya çalışır*. Stratejik eylem, (Habermas, 1992: 110) özel çıkarlara yönelik taleplerin maddi zorunluluklar aracılığıyla başkalarına kabul ettirilmesini, önceden belirlenmiş amaçları en kısa yoldan ve en tutarlı biçimde gerçekleştirmek için başkalarının karşı eylemlerini de hesaba katarak başarıya yönelik bir eyleme yönelmeyi işaret ettiğinden, güç kullanmayı, aldatmayı, iletişim ve bilgi araçlarına erişimde eşitsizlik yaratmayı ve çarpıtmayı da beraberinde getirmektedir. Buna karşılık iletişimsel eylem ise *güç kullanmaksızın* ya da hile yapma yoluna gidilmeksizin tarafların birbirine baskı yapma imkanlarından yoksun bir biçimde eşitlikçi ve özgürlükçü bir temelde iletişime girmelerini işaret etmektedir.

Habermas'ın sistem dünyası-yaşam dünyası ayırımından yola çıkarak geliştirmiş olduğu sistem dünyasına egemen olan araçsal akla denk gelen stratejik eylem ile yaşam dünyasındaki özgürleşim potansiyeli taşıyan iletişimsel eylem arasındaki farklılıklar pornografi tartışmaları açısından da önem taşımaktadır. İletişim, ancak bütün yaşama alanlarında iletişimsel eylem biçimlerinin canlandırılması ile, yani insan doğasının birbirini anlamaya, işbirliğine ve birbirlerinin karşılıklı ihtiyaçlarının farkında olmaya dayandığına ilişkin bir anlayışa sahip olmakla, insanların birbirlerinin söz ve eylem haklarına saygılarını esas alan ve insanı insanın kurdu olarak değil sevgilisi, dostu, yoldaşı olarak gören, birlikte eylemeye dayalı eşitlikçi ve özgürleşimci bir anlayış çerçevesinde daha insani ve daha gelişkin kılınabilir. Cinsel iletişim de ancak böyle bir anlayışa sahip olmak suretiyle özgürleşebilir ve gelişebilir. Bu çerçevede Freud'un "eros-thanatos" ikilemi, Habermas'ın "yaşam dünyası-sistem dünyası" ve bununla bağlantılı olarak yapmış olduğu "iletişimsel eylem-stratejik eylem" arasındaki ayırma tekabül ediyor gibi görünmektedir. Freud'a göre insana egemen olan iki temel dürtü bulunmaktadır: Eros (yapıcı cinsel enerji) ve Thanatos (yıkıcı saldırganlık enerjisi). Freud cinsellik ve uygarlık arasında kaçınılmaz bir çatışmanın var olduğunu söylerken, özgürleşmiş Eros'un kalıcı uygar toplumsal ilişkileri engellemediğini, hatta hasta bir uygarlıkta zincire vurulmuş ve yıpranmış Eros'un birleştirici ve doyum verici gücü düşüncesini öne çıkarmaktadır (Kahn, 2016: 34). Freud'a göre, eros'un başarısızlığı ve insanın erotik olarak kendini gerçekleştirememesi yıkıcı dürtüleri (thanatos) öne çıkarmaktadır. Bu çerçevede, eros yaşam severlik ve/veya dirimi temsil ederken, thanatos ise onun zıddı ölüm severlik ve

saldırganlık enerjisini simgelemektedir (Fromm, 1993: 34 ve Turan, 1995: 3). Freud teorisinde cinsellik hiçbir zaman şehvet veya cinsel temas isteği gibi anlamlarda kullanılmamış, en geniş anlamda haz veren yaşantıları tanımlayan bir kavram olarak kullanılmıştır (Göka, 1996: 32). Eros ve thanatos kavramlarını biraz daha genişlettiğimizde, erosun yaşam severlik ekseninde yaşama ve yaşatma sevincini ve neşesini; thanatosun ise yaşam karşıtlığı bağlamında yaşamı, tüm yaşam alanlarını kontrol ve denetim altına alma çabası içerisinde bir tahakküm kurma mantığını temsil ettiğini ve bu anlamda da şiddeti ve sömürüyü içerdiğini söyleyebiliriz. Eros'un bilinçaltına itildiğini öne süren Freud, insanların birbirini sevmek yerine, nefrete itildiklerini işaret etmektedir (Freud, 2016 ve 2019).

Bu çerçevede, eros'un erotizmi-yaşamseverliği, thanatos'un ise pornografiyi-tahakküm severliği işaret ettiği gibi, yaşam dünyası en geniş boyutuyla erotik dünyamızı, sistem dünyası ise pornografik tahakküm ve istismar (sömürü) dünyasını işaret etmektedir. Aynı çerçevede, iletişimsel eylem, karşılıklılık esasına ve etkileşime açık olmaya dayalı diyalojik eylemleri (öznelarasılığ); stratejik eylem, ise iletişimde bulunulan tarafı önceden belirlenmiş olan kendi amacını gerçekleştirmek için araç kılmaya, nesneleştirmeye dayalı özne-nesne ilişkilerine dayalı pornografik (tahakkümcü) iletişim biçimlerini işaret etmektedir. Burada yaşam dünyası ve iletişimsel eylem, iletişimsel (erotik) rasyonaliteyi; sistem dünyası ve stratejik eylem, ise araçsal (pornografik) rasyonaliteyi temsil etmektedir. Bu bağlamda erotizmin, iletişimsel rasyonaliteye (diyalog, müzakere, oyun); pornografinin ise araçsal rasyonaliteye (monolog, ikna, strateji) dayalı olduğunu söyleyebiliriz. Sistem dünyasının ticari ve askeri terimlerini kullanan ve stratejiyi esas alan cinsellik anlayışı, adil ve insani olmaktan uzak bir cinsellik anlayışıdır ve pornografi böylesi bir savaşı/tahakkümcü/buyurgan: otoriter bir cinsellik anlayışına sahiptir. Bu çerçevede erotik yaşam dünyalarımızın paranın ve gücün baskısına tâbi kılınması gündelik yaşamın (erotik) iletişimsel altyapısını da bozmaktadır ki, bunun faili kapitalizmdir. Cinsel yaşam alanlarımızın kapitalist rekabet mantığının baskısı/kuşatması altına girmesini işaret eden pornografik iletişim, bu çerçevede sömürü, metalaşma ve aşağılama ile birlikte aynı zamanda cinsel iletişimin stratejikleştirilmesini ifade etmektedir. Diğer bütün konularda olduğu gibi, genelde cinsellik ve cinsel iletişim, özelde de pornografi konusunda thanatosu karşı erosu, sistem dünyasına karşı yaşam dünyasını ve cinsel iletişimin stratejikleştirilmesine karşı kısıtlanmamış ve tahrif edilmemiş bir iletişimi savunacak özgürleşimci bir ilgi çerçevesinde cinsiyetçi tutumlardan kendilerini özgürleştirmeye çalışan insanların diyalog kurması ve dayanışma içinde hareket etmeleri gerekir. Bu çaba aynı zamanda gündelik hayatı erostan yana özgürleştirme çabasıdır ki, diğer bütün şiddete karşı olduğu gibi cinsel sömürü ve şiddete karşı da kalıcı ve etkili olabilecek yol thanatosun değil, erosun yoludur. 8 Temmuz 2021 tarihinde 100 yaşını dolduran Fransız Filozof Edgar Morin'in pandemi sürecini değerlendirdiği *Yolumuzu Değiştirelim: Koronavirüsün Öğrettikleri* kitabının son cümlelerinde söylediği gibi (2021: 95), *macera her zamankinden daha belirsiz, her zamankinden daha korkunç ve her zamankinden daha heyecan verici. Bu maceraya kapılmış giderken Eros'un safında yer almak mecburiyetindedir.*

Hayatımızdaki ilişkilerin egemen/bağımlı, hükmeden/hükmedilen, boyun eğdiren/boyun eğin, azarlayan/azarlanan, aşağılayan/aşağılanan, fetheden/fethedilen veya aktörler/seyirciler ilişkisine dönüştüğünü gördükçe aynı zamanda sadece cinsel içerikli materyaller yoluyla değil, politik: siyasal alan dâhil olmak üzere başka pornografik içerikler nedeniyle de hayatımızın pornografik içeriklerle dolup taşmakta olduğunu görüyoruz. Burada cinselliğin performansa indirgenmesi ve güç odaklı oluşu, güce (zorbalığa, baskıya ve tahakküme) dayalı bir uygarlığın (thanatos temelli uygarlığın) bir uzantısıdır. İnsan tarihinin, insanın insan tarafından becerilmesinin tarihi olduğunu söyleyen Foucault'yu haklı çıkarırcasına dünyadaki sömürü düzenine şöyle bir baktığımızda bile bütün ülkelerin hayatlarının basbayağı pornografik ilişkilerle dolup taşıdığı gözlemlemek mümkündür. Bedeni sömürenler ile doğayı sömürenler sonuçta yoldaş, yani aynı yolun yolcusudurlar. Burada cinsiyetçi temsillerin pornografiden ibaret olmadığının da yeniden altının çizilmesi gerekir.

Toplumsal cinsiyet çalışmaları kadın kimliğinin inşasında kültürel etkenleri ve farklı kültürlerdeki kadın kimliklerini ve her kültürde kadınlık ve erkekliğe ilişkin kültürel inşaları vurgulamakta çok başarılılar ve farklı kültürlerden kadınların diyalog kurması yönünde etkin çalışmalar yürütmektedirler. Buna karşın, toplumsal cinsiyet çalışmalarının, her kültürde farklılaştığı kesin olan kadın ve erkek kültürleri arasında diyalog kurulmasına ve bu inşa edilmiş kültürel farklılıkların ortaya çıkardığı eşitsizlikleri ortadan

kaldırmak için kadınlar ve erkekler arasında ucu açık bir diyalog ve müzakere konusuna gereken önemi vermediklerini söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının kadın ve erkek arasındaki diyalog konusuna hem düşünsel anlamda hem de politik anlamda daha fazla önem vermesi gerekir. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet kavramı ve buna ilişkin çalışmalar sadece kadınlığı işaret eden ve deyim yerindeyse toplumsal kadınlık çalışmaları değildir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları hem kadınları hem erkekleri hem de cinsiyetler arası iletişimi ele almalı ve çabalarını farklı cinsiyetler arasında eşitlikçi temelde bir diyalog geliştirilmesi ekseninde de yoğunlaştırarak sadece kadınlara ait bir yaklaşım olmanın ötesine geçebilmelidir.

KAYNAKÇA

- Altman, D. (2003). *Küresel Seks*. Çev. S. Çağlayan, Kitap Yayınevi.
- Arıduru, T. (2020). *Pornografik Materyal Tüketimi ile Toplumsal Cinsiyet Roller ve Şiddete Yönelik Tutumların İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Aydın, S. (2009). *Fatma Tülin Resmi: Algı, Form ve Pornografi*. Sel Yayıncılık.
- Barrs, P. (2011). *The Erotic Engine: How Pornography Has Powered Mass Communication, from Gutenberg to Google*. Doubleday.
- Berger, J. (1986). *Görme Biçimleri*. Çev. Y. Salman, Metis Yayıncılık.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2012). *2012 Araştırma Raporu*.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*. Çev. B. Yılmaz, Bağlam Yayınları.
- Cohen, D. (1995). *Erkek Olmak*. Çev. Y. Alogan, Alan Yayıncılık.
- Connell, R. W. (1993). *Schools and Social Justice*. Temple University Press.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Çev. C. Soydemir, Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler*. Çev. N. Konukçu, Phoenix Yayınları.
- Çoker, O. (2015). *Pornografiye Yönelik Tutumların Toplumsal Cinsiyet Roller ve Demografik Değişkenlerle İlgisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- De Marchi, L. (1994). *Reich'in düşünsel yaşamı*. Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları.
- Di Folco, P., Bourgeois, T., & Carrière, J. C. (2005). *Dictionnaire de la pornographie; suivi d'une galerie de noms et d'une galerie de mots*. Presses universitaires de France.
- Dworkin, A. (1986). *Porn is a Civil Rights Issue. Attorney General's Commission on Pornography*.
- Dworkin, A. ve MacKinnon, C. (1988). *Pornography and Civil Rights: A New Day for Women's Equality*. <http://www.nostatusquo.com/ACLU/dworkin/other/ordinance/newday/TOC.htm> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Dworkin, A. (1989) *Pornography: Men Possessing Women*. Penguin.
- Dworkin, A. (2007). *Intercourse*. Free Press Paperbacks.
- Erdem, H. H. (2012). Edgar Morin'de İnsanlık Durumu ve "Geleceğin Eğitimi" Düşüncesi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 75-88.
- Family Safe Media. (t.y.). *Pornography Statistics*. <https://www.familysafe.com/pornography-statistics/> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*, Çev. Y. Salman, Payel Yayınevi.

- Foucault, M. (2017). *Öznellik ve hakikat, Collège de France dersleri, 1980-1981*. Çev. Sibel Yardımcı, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Freud, S. (2016). *Haz İlkesinin Ötesinde: Ben ve İd*. Çev. A. Babaoğlu, Metis Yayınları.
- Freud, S. (2019). *Uygarlığın huzursuzluğu*. Çev. Haluk Barışcan, Metis Yayıncılık Ltd.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. Çev. Ş. Alpagut, Payel Yayınları.
- Girgin, Ü. H. (2017). Yeni medya teknolojileri, pornografi ve kültürel dönüşüm. *Atatürk İletişim Dergisi*, (12), 69-98.
- Göka, E. (1996). *Psikiyatri ve Düşünce Dünyası Arasındaki Geçişler*. Vadi Yayınları.
- Greer, G. (1996). *İğdiş Edilmiş Kadın*. Çev. M. Bayatlı, Pencere Yayınevi.
- Habermas, J. (1990). *Moral Consciousness and Communicative Action*. Cambridge: The MIT.
- Habermas, J. (1992). *Rasyonel Bir Topluma Doğru: Öğrenci Protestosu, Bilim ve Siyaset*. Çev. A. Çiğdem ve M. Küçük, Vadi Yayınevi.
- Haskaya Suna, A. (2019, Ağustos 27). Kadın, şiddet ve narsist erkeklik. *Gazete Duvar*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/08/27/kadin-siddet-ve-narsist-erkeklik> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Hunt, L. (Ed.). (1993). *The invention of pornography, 1500–1800: Obscenity and the origins of modernity*. MIT Press.
- Hyde, M. (1986). *Pornografinin Tarihi*. Çev. Feride Çiçekoğlu, Kalem Yayıncılık.
- Illouz, E. (2011). *Soğuk Yakınlıklar: Duygusal Kapitalizmin Şekillenmesi*. Çev. Ö. Çağlar Aksoy, İletişim Yayınevi.
- Jensen, R. (2019, December 5). It's not about 'toxic masculinity' or 'healthy masculinity,' it's about masculinity under patriarchy. *Feminist Current*. <https://www.feministcurrent.com/2019/12/05/its-not-about-toxic-masculinity-or-healthy-masculinity-its-about-masculinity-under-patriarchy/> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Kahn, S. (2016). Eros and Thanatos: A Psychoanalytic Examination of Death in the Context of Working Life. *Management Forum*, 4(3), 29-40.
- Kejanlıoğlu, D. B. (2001). Cinsellik, Erotik Programlar, Müstehcenlik ve Ahlakçı İkiyüzlülük. D. Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk & Gülseren Adaklı (Ed.), *Medya Politikaları: Türkiye'de TV Yayıncılığının Dinamikleri* (s. 319- 357) içinde. İmge Yayınevi.
- Kasap, O. (2005). *Pornografideki kırılma: Elfride Jelinek ve Michael Haneke*. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Lenders, J. (t.y.). The crisis of masculinities – a brief overview. *SOCIAL SCIENCE WORKS*. <https://socialscienceworks.org/the-crisis-of-masculinities-a-brief-overview/> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- MacKinnon, C. A. (1983). Not a moral issue. *Yale Law & Policy Review*, 2(2).
- MacKinnon, C. A. (1987). *Feminism unmodified discourses on life and law*. Harvard University.
- MacKinnon, C. A. ve Dworkin, A. (1997). *In Harm's way: The pornography civil rights hearings*. Massachusetts: Harvard University.
- MacKinnon, C. A. (2005). *Women's live, men's law*. The Belknap Press of Harvard University.
- MacKinnon, C. A. (2015). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Çev. T. Yöney, Metis Yayıncılık.
- Mechling, E. W., & Mechling, J. (1994). The Jung and the restless: The mythopoetic men's movement. *Southern Journal of Communication*, 59(2), 97-111.

- Mill, J. S. (2017). *Kadınların Köleleştirilmesi*. Çev. A. Özcan, Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Millett, K. (2011). *Cinsel Politika*. Çev. S. Selvi, Payel Yayınevi.
- Mishra, P. (2018, March 17). The crisis in modern masculinity. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/books/2018/mar/17/the-crisis-in-modern-masculinity> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Morgan, A. (2019, February 7). The real problem with toxic masculinity is that it assumes there is only one way of being a man. *The Conversation*. <https://theconversation.com/the-real-problem-with-toxic-masculinity-is-that-it-assumes-there-is-only-one-way-of-being-a-man-110305> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Morin, E. (2013). *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi*. Çev. H. Dilli, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Morin, E. (2021). *Yolumuzu Değiştirelim, Koronavirüsün Öğrettikleri*. Çev. M. Erşen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Navaro, L. (2011). *Haset ve Rekabet: Kendi Kuyruğunu Yiyen Yılan*. Remzi Yayınevi.
- Ovidie, O. & Marzano-Parisoli, M. M. (2006). *Oyuncu olarak beden - porno filmler: Rol mü gerçek mi?* Dharma Yayınları.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary. (t.y.). Pornography. *Oxford Advanced Learner's Dictionary* içinde. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/pornography?q=pornography> sitesinden alınmıştır. (Erişim: 6 Kasım 2022)
- Özden, U. (2016). *Endüstriyel Bir Form Olarak Müstehcenliğin Medyatik Üretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Paul, P. (2007). *Pornografi*. Çev. D. Metin, Ekvator Yayınları.
- Paz, O. (2002). *Çifte Alev: Aşk ve Erotizm*. Çev. T. Uyar, Okuyan Us Yayınevi.
- Pviramontes. (2016, December 17). Feminism 101: What is Toxic Masculinity? *FEM*.
<https://femmagazine.com/feminim-101-what-is-toxic-masculinity/> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Reich, W. (1995). *Cinsel devrim*. Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. Çev. V. Ersoy, Ayrıntı Yayınevi.
- Segal, L. (1993). False Premises: Anti-pornography Feminism. *The Socialist Register*, 29, 92-105.
- Solanas, V. (2011). *Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu*. Çev. A. Düzkan, Sel Yayınları.
- Soydan, E. (2019). *Kültürün pornolaşması: İnternet çağında pornografi*. Heyamola Yayınları.
- Swami, V., Stanistreet, D., and Payne, S. (2008, April 4). Masculinities and suicide. *The British Psychological Society, The Psychologist*. <https://www.bps.org.uk/psychologist/masculinities-and-suicide> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Turan, G. (1995). Eros-Thanatos. *Varlık*, Nisan, 1-10.
- Van Brabant, P. (2017). Falling in lust: Sexiness, feminism, and pornography'. In M. Mikkola (Ed.), *Beyond speech: Pornography and analytic feminist philosophy* (pp. 221–242). Oxford University Press.
- Ward, J. (2020, September 24). On the “misogyny paradox” and the crisis of heterosexual coupledness. *LITERARY HUB*. <https://lithub.com/on-the-misogyny-paradox-and-the-crisis-of-heterosexual-coupledness/> (Erişim: 22 Kasım 2022).

- Winter, T. (2004). Crisis of Masculinity. In *American Masculinities: A Historical Encyclopedia* (pp. 117-119). SAGE Publications, Inc.
http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/51379/Crisis_of_Masculinity.pdf?sequence=1
(Erişim: 22 Kasım 2022).
- Wolfe, Y. (2020, August 7). Penis size & toxic masculinity. *Medium*. <https://medium.com/howl-by-yael-wolfe/penis-size-toxic-masculinity-806ac09d42aa> (Erişim: 22 Kasım 2022).
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Müdafası*. Çev. K. Erol, Doruk Yayınları.
- Yalom, I. D. (2002). *Aşkın celladı ve diğer psikoterapi öyküleri*. Çev. Handan Saraç, Remzi Kitabevi.